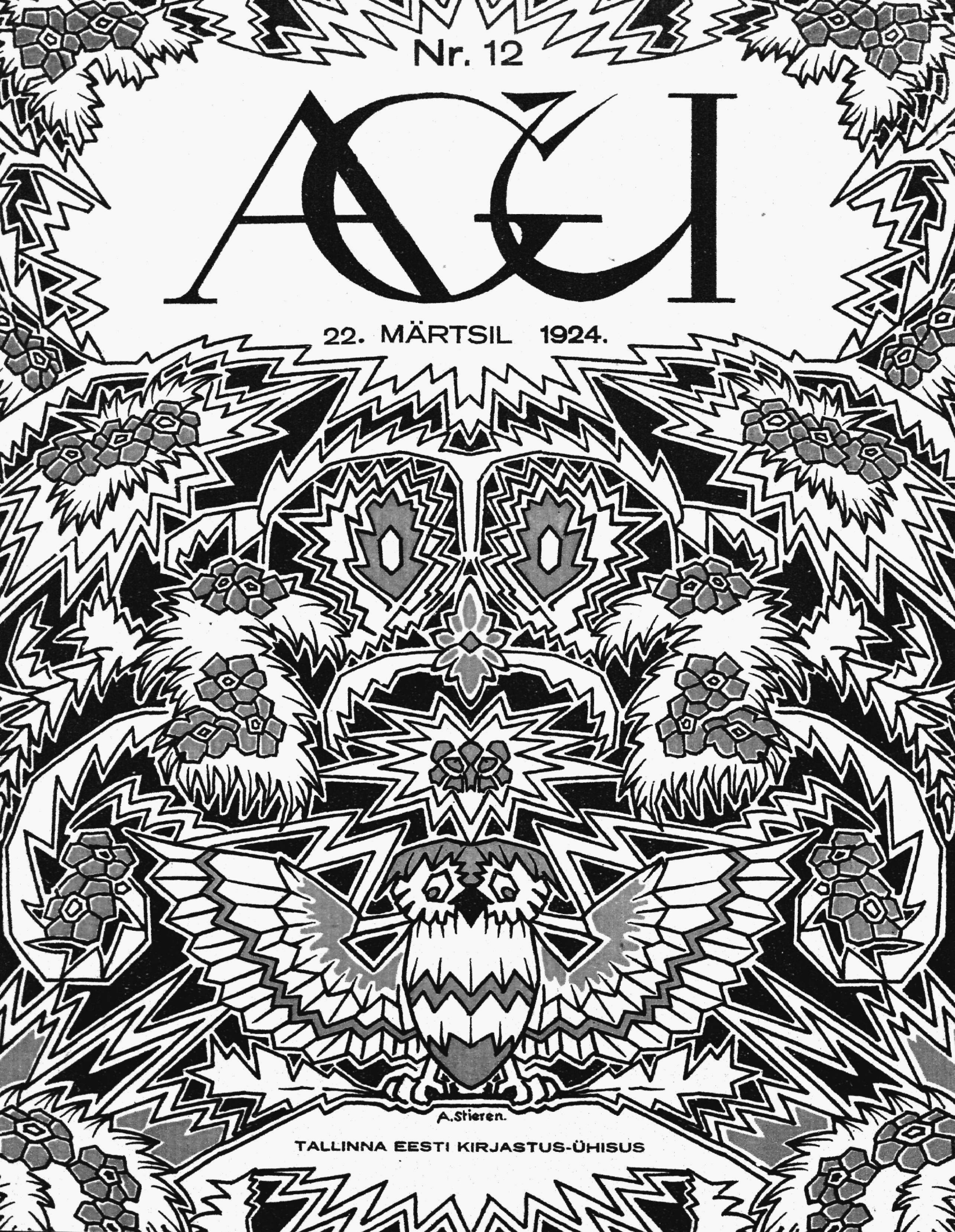

Nr. 12

AGI

22. MÄRTSIL 1924.

A. Stieren.

TALLINNA EESTI KIRJASTUS-ÜHISUS

TALLINNA EESTI KIRJAST.-ÜHISUSE

kirjastusel ilmunud

RAAMATUTE NIMEKIRI

- Käskivi.** Novellid. Adson, A. Hind 85 m.
- Taavet Soovere elu ja surm.** Romaan. Mait Metsanurk. Hind 120 mk.
- Saatuse tujud.** Jutud Vene-Austria võitlustest Karpaatides. J. Mändmets. Hind 130 mk.
- Poiss ja hõplikas.** Novellid. A. H. Tammsaare. Hind 100 mk.
- Teekond Hispaania.** Reisikirjeldus. Friedebert Tuglas. Hind 200 mk.
- Pärisosa.** Luuletustekogu. Marie Under. Hind 85 mk.
- Nipet-Näpet.** Legendid, anektoodid ja tõsijuhtumised. A. Jürgenstein. H. 50 m.
- Vähkmann ja Ko.** Fõljetonistlik romaan. O. Luts. Hind 100 mk.
- Tiibuse Jaak Tiibuse kirjavahetus.** I ja II jagu. Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. I jagu — hind 60 mk., II j. hind 150 mk.
- Tiibuse Mari ajalikud laulud.** Ajaloolised humoreskid. A. Kitzberg. H. 35 m.
- Eesti iseseisvuse teel.** I. Vene revolutsioonist Eesti vabadussõjani. Ülevaade 1917. ja 1918. a. sündmustest. A. Tammann. Hind 160 mk.
- Minu mälestused.** Adm. Joh. Pitka memuaarid. Hind 225 mk.
- Sõda Landesvehriga.** J. Poopuu. H. 100 m.
- Au langenule.** Luuletused vabadussõja kangelastele. Aks. Kallas. Hind 200 m.
- Elu mäng.** Jutustus Eesti vabadussõjast. Mihkel Lüll. Hind 90 mk.
- Ahvide kasvandik.** Juhtumuste romaan. Ed. R. Burroughs. Inglise keelest L. L. Hind 200 mk.
- Kadunud mees.** Ülipõnev romaan. Inglise keelest L. L. Hind 160 mk.
- Loitev Koit.** Romaan Ameerika dollarimaalt Jack London. Inglise keelest H. M. Hind 200 mk.
- Malailaste laev.** Romaan. Clark Russell. Inglise keelest. Hind 150 mk.
- Julge Mäng.** Kriminaalromaan. R. Augustin Freeman. Hind 80 mk.
- Punased lõunast.** F. Grass. Hind 60 m.
- Psühholoogia pääjooned.** I osa. Dr. H. Höfding. Tõlkinud K. Freiman. Hind 130 mk.
- Vallitud Eesti rahvalaulud.** Antoloogia, eessõnaga rahvalaule üle. A. Saareste. Hind 130 mk.
- Kodumaal rännates II.** Piirisaare-Endla-Neeruti-Haapsalu. G. Vilberg. Hind 100 m.
- Kasvatuse radadel.** Kasvatuse õpetus. C. H. Niggol. Hind 630 mk.

Euroopa — Ameerika — Kanaada WHITE STAR LINE

Kirjavahetus kõikides keeltes

Kirjavahetus kõikides keeltes

Parima ülespidamise, rutema sõidu, kõige suuremat toredust pakub igale reisijale Ühend. riikidesse Ameerikast, Kanaadast ja teistest ilmajagudest WHITE STAR LINE, kelle suure laevastiku hulka kuuluvad kuulsad aurikud:

OLYMPIC

47.000 tonni.

MAJESTIC

56.000 tonni.

HOMERIC

34.356 tonni.

„LIVERPOOL DAYLY POST AND MERCURY“ November 29-th. 1923.

Uus „OLYMPIC“i rekord. White Star Line teatab sellega, et Euroopa — Ameerika sõiduliini aurik „Olympic“ jõudis New-York'i kell 11,15 min. ja kogu reis Cherbourgist kestis ainult 5 päeva, 21 tundi, 8 min. Sellega võitis tema, 2 tundi varem kohale jõudes, sõidukiiruse rekordi.

Teateid ja sõidupiletid saab: **TALLINN, Jaani tän. 9, kõnetr. 7-33; RIIAS, Suur-Liiva tän. 1-3; LIIBAVIS, Roosipl. 13; MOSKVA, Театралн. пл. 1-3; PETROGRAD, Васильевский остр. 5 л. 2.**

Helsingi riidekauplus,

Tallinn, W. Karja tän. 7. Telef. 1209.

Maitserikas ja suur valik kõigist tarvilikest riidekaupadest. — Hinnad odavad.

Kõige huvitavam raamat, mis 1923. aastal ilmunud, on ajakiri „Ugu“ I aastafäit (1923.)

Ei tohiks ühestki raamatufogus puududa! Siis ei wanane!

Saada Tallinnas, „Päevalehe“ fontorist Piff t. 2.

Asutatud 1864 aastal

Tallinna martsipani ja shokoladi yabrik

GEORG STUDE

Pikk tänav 16. Tallinnas. Pikk tänav 16.

TALLINNA LINNAPANK

Tallinnas, Mundi tään. nr. 2.

Telefonid: Juhatus: 19-30.

Äriruum: 3-13.

Aidad: 7-48.

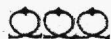
Võtab raha hoiule ja maksab 5-9% aastas.
Toimetab kõiki pangaoperatsioone sise-
ja väljamaal. Võtab kaupu hoiule oma
aitadesse sadamas ja kesklinnas ja annab
nende vastu laene.

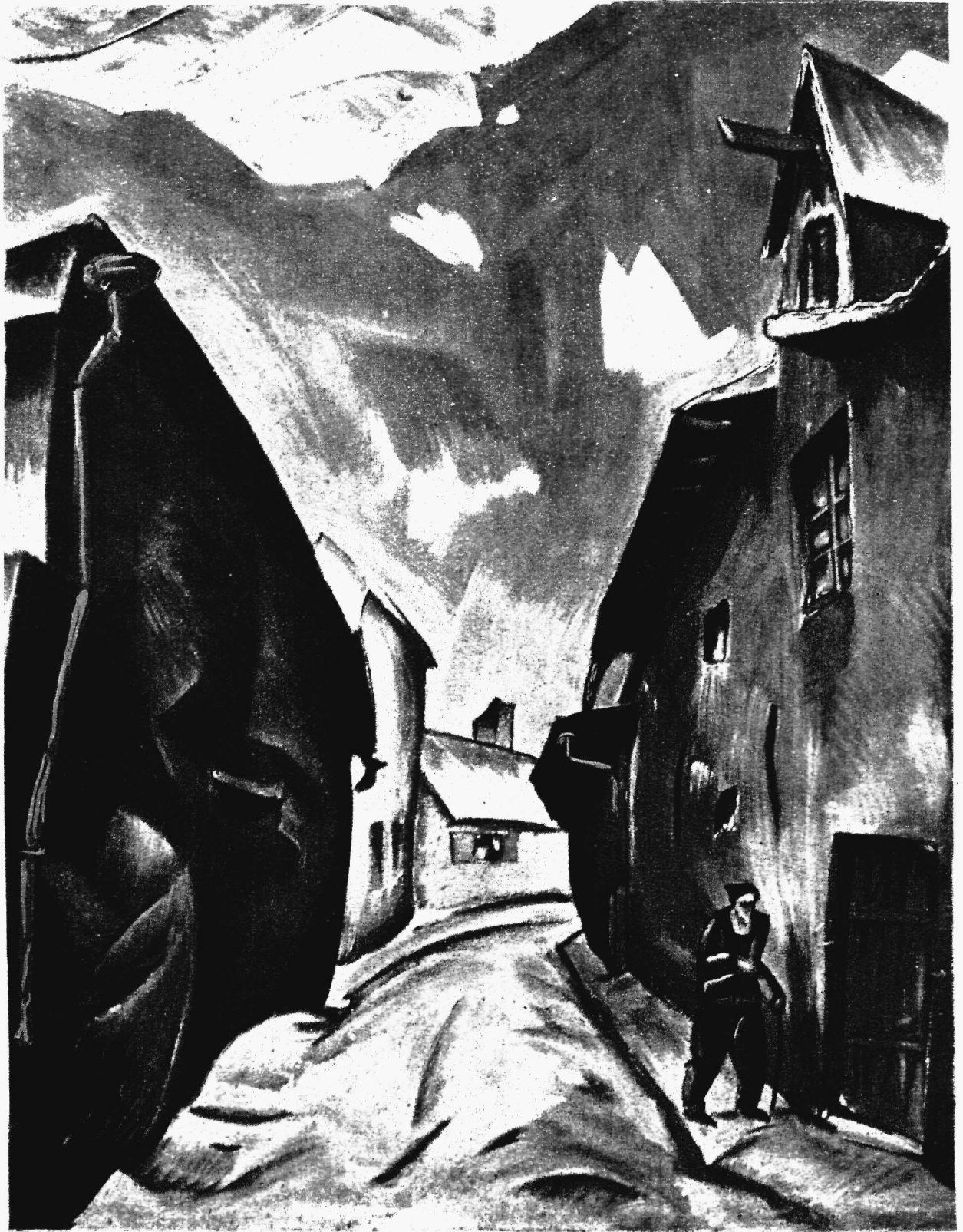
G. SCHEEL & K^o

TALLINNAS

Asutatud 1884. a.

Toimetab kõiksugu panga-ärilisi
transaktsioone

P. AREN.

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

TALLINN.

KIRJANDUSE,
KUNSTI JA
KULTUURI
AJAKIRI

TOIMETAJA
ED. HUBEL
VÄLJAANDJA
TALL. EESTI
KIRJ.-ÜHISUS

ILMUB IGA NÄDAL

II AASTAKÄIK

TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, PIKK TÄNAV 2

TOIMETAJA KÕNETUNNID ÄRIPÄEVIL 1-2

INDIA SUURVAIM — MAHATMA GANDHI.

Ahmedabadi kongressi otsused polnud muud kui rahuliku sõja kuulutus Inglise valitsusele, sest kõik kohustustetäitmine pidi lõppema, kui nõutud uuendusi ei anta. Kuid see „sõjakuulutus“ ei pidanud muud tähendama, kui India iseseisva elu algamist ilma Inglise „abita“.

Gandhi andis kongressi otsused asekingale viisakas kirjas teada, öeldes, et see on India vastus temalt võetud vabaduste pärast. Ta andis asekingale lord Readingile seitse päeva aega mõtlemiseks ja oma poliitika muutmiseks.

Nii pidi rahulik „sõda“ algama, sest vaevalt võis uskuda et inglased oma „abist“ Indiale keelduvad, teda oma riidest, viinast, valjust tsensuurist, sõjaseadusest j. m. „valgest kultuurist“ ilma tahavad jätta.

Vahepeal juhtus aga midagi, mis sündmuste käiku segaduse tõi. Gandhi oli oma kirjas asekingale enese vastutavaks teinud „sõja“ rahuliku taktika eest. Vaevalt oli ta kirja ära saatnud, kui Gorakhpuri maakonnas, Chauri-Chara linnakeses kokkupõrge politsei ja rahva vahel sündis. — Politsei tungis usulise rongikäigu kallale, rahvas hakkas vastu. Politsei andis tuld. See ärritas rahvahulka nõnda, et see politseihoonesse taganenud tuleandjad kõige hoo- nega ära põletas.

See oli täiesti juhuslik asi, midagi ühist sellel kuulutatud rahuliku „sõjaga“ ei olnud. Aga Gandhi peale mõjus see põrutavalt. Ta ei võinud ennast enam vastutavaks pidada „sõja“ rahuliku käigu eest. Tal ei kõlvanud enam „rahuliku“ India nimel asekingaga kõnelda. Ta tahab alatud „sõja“ seisma panna, sest tema arvates on võimatu ja kõlbmatu seista dissi-

pliinita „sõjaväe“ eesotsas, vastutada „sõjaväe“ eest ja selle juht olla, kuna see sõna ei kuula.

See oli Gandhi südametunnistusele kõige raskem proov. Kui poliitikamees ja rahvajuht peaks ta alatud „sõja“ teel edasi astuma. Kui inimene ei pea ta seda sündsaks. Uhkus ei luba teda asekingale läkitatud ultimaatumit tagasi võtta. Aga tema inimlik alandlikkus on tugevam sellest uhkusest. Ta avaldab ajalehes „Young India“ kirjatüki, milles enese vastutavaks teeb ja süüdlaseks tunnustab Chauri-Chara juhtumise eest ja lausa välja ütleb: „India ei ole veel nõnda kaugel, et mittevägivallatavamine ja tõde teda õigustaksid kohustustetäitmata-jätmise teele astuma.“

Ta kutsub kongressi täidesaatva komisjoni kokku, kus talle kõhkluse pärast kibedaid etteheiteid tehakse. Aga lõpuks ollakse tema motiividega päri: India ei ole rahulikuks „sõjaks“, mille üks eeltingimus mittevägivallatavamine, veel küllalt küps. Gandhi alandlikkus võib. Otsustatakse kõigi organisatsioonide poole pöörduda, et need rahvast eestkätt mittevägivallatavamisele manitseksid ja õpetaksid.

Oma seisukohta Inglise valitsuse poliitika kohta ei muuda aga Gandhi küüneväärtiki. Ta ütleb ühes artiklis selgesti ja kindlasti:

„Inglise valitsusega ei saa meie kompromisse teha, sest et Briti lövi oma veriseid küüni meile näkku lööb. Briti riik on ehitatud füüsiliselt nõrgemate rahvaste eksploateerimise ja toore jõu konventsionaalse tarvitamise peale. See ei või nõnda jääda, kui õiglase Jumal olemas on, kes maailma juhib. Võitlus, mis 1920. aastal alanud, peab lõpuni edasi kestma, ükskõik kui kaugel see lõpp ka ei ole... Ma palun Jumalat, et ta Indiale alandlikkust ja jõudu

annaks, et võidelda ilma vägivalda tarvitamata lõpuni. Aga alluda ülekohtusele ümberkäimisele on võimatu..."

See artikkel ja mõned teised täitsid Inglise valitsuse kannatuse mõõdu: otsustati Gandhi kihutusele lõpp teha ja sellega ühes kõrvaldada tema, kui kõige tähtsam isik, kes Indiat ühendab võitluses inglaste vastu. Teades Gandhi autoriteeti ja kartes hindude viha oli tema vangistamisega küllalt kaua venitatud. Nüüd arvati, et selleks kõige sündsam silmapilk on tulnud, sest Gandhi venitamise-taktika oli paljudes rahulolematust tekitanud, kes võitlust inglaste vastu igasuguste abinõudega lubatuks pidasid.

10. märtsil 1922. aastal vangistati Gandhi ja 18. märtsil algas tema süüdistuse arutamine kohtus. Protsessi aeti, kaebealuse isikut arvesse võttes, keda Indias legendaarse Shri-Krishna sarnaseks pühaks meheks peeti, haruldase piduliku viisakusega. Kohtunikud ja prokurör katsusid kaebealusega tagasihoidlikkuse ja vastutulelikkuse poolest võistelda. Olgu tähendatud, et inglased juba ammu Gandhi isikut õieti olid hindama hakanud ja temale austust keelata ei saanud. Aga selle püha mehe mittevägivaldavarvitamise taktika oli Inglismaale kardetavam kui vägivaldne vastuhakk. Siiski, et süüdistus põhjendatud ja raskem oleks, pani prokurör Gandhi arvele Bombay ja Chauri-Chaura rahutused.

Kaebealune oli kohtupäevadeks kõigist oma kahtlustest üle jõudnud, ta oli kindel ja rahulik. Ta tunnustas isegi, et tulega on mänginud, aga lisas juure, et kui ta vabaks lastakse, ta sedasama mängu peab jätkama ja oma kodanikukohust täitma. Ta ütles, et kohtult ei kaastundmust ega kergendust ei palu; määratagu talle karistus, mis ta seaduse järele teeninud. Lisas veel juure, et kohtunikudel muud üle ei jää, kui teda süüdlaseks mõista või — ametist lahutada.

Ta andis pildi oma elust ja tegevusest, kõneles sellest, kuidas ta 1919. aastani Inglismaaga koostöötamise poolt olnud. Aga Inglise vägivald läinud igast piirist üle, hävitanud kõik uuenduste-lootused. Nüüd aga on tema, Gandhi, otsusele tulnud, et inglaste poolt antavad uuendused Indiale aina kahjulikud on. Inglise võimu eesmärgiks on Indiat eksploateerida. Sellekohaselt on ka kõik seadused tehtud. Ametivõimud on eksploateerija läbi demoraliseeritud. Terror on rahva rikkunud, tema silmakirjaliseks kasvatanud. India on laastatud, vaeseks tehtud, alandatud. Sellepärast ei tohi India koos töötada oma eksploateerijaga. Aga selle asemel, et vägivaldast abi otsida, olen mina

oma rahvale uue sõjariista annud: mittevägi-vallatarvitamise.

Nii kõneles Gandhi kohtu ees.

Ta mõisteti viieks aastaks vangi. Mingsuguseid kergendusi talle vangikojas ei antud. Alles pärastpoole sai ta luba oma kongis lugeda ja kirjutada. Ta oli alati üksildust armastanud, nüüd oli ta seda inglaste armust kauaks ajaks saanud. Ta tunnud enese vangikojas täiesti õnnelikuna.

Hiljuti oli ta raskesti haigeks jäänud ja inglased tarvitasid vist seda juhust, et suurt meest tervise parandamise ettekäändel vangist vabastada. Tõepoolest andis selleks vist rohkem põhjust India rahvuslise kongressi otsus: Gandhi ja tema poolehoidjad peab vabastatama, alles siis räägitakse Inglise võimudega India uuendustest.

Selles kirjutuses ei peata meie pikemalt India poliitiliste sündmuste juures, nagu nad edasi arenenud; ainult niipalju võiks tähendada, et India rahuliku vastupaneku taktika juure jäänud, aga Inglise töörahvagi valitsus talle sarnast iseseisvust (dominion'i ehk asumaa õigusi), nagu Kanadal ja Austraallial, anda ei taha.

Peatame mõne sõnaga veel Gandhi ilmavaate juures.

Nagu juba eelpool tähendatud, teostab Gandhi oma elus oma ilmavaadet. Ta elab äärmiselt vaeselt, katab ennast kõige lihtsamalt, sööb vähe ja paastub sagedasti, palvetab ja valvab oma mõtete puhtuse üle. Kõige selle poolest läheb ta põhjalikult lahku meie jumalasonakuulutajaist, kes tarvilikuks ei pea oma eluviisiga kristlikku eeskujut anda.

Gandhile tema eluviisi poolest leitakse Euroopas ainukeseks kõrvaleseatavaks kujuks püha Assiisi Thomas.

Euroopa poliitikameestega ja nende eluviisidega saab seda India poliitikameest veel vähem võrrelda. Aga ometi ei või arvata, et Indias rikkus, toredus ja priiskav eluviis tundmata asjad oleksid ja vähem kiusaksid kui siin. India vürstide rikkus ja tore eluviis on Euroopaski ammu juba kuulus.

Gandhi õpetab õiglust ja armastust sõprade ja vaenlaste vastu, keelab ära ja mõistab hukka igasuguse vägivalda ka vaenlaste vastu. Sellepoolest on ta enam kristlane kui kristlased, sest need lubavad vaenlase vastu valet ja vägivalda tarvitada ja vaenlane on igauks, kellega kõlbline vahekord ära lõpetatakse, nagu nad seletavad.

Gandhi on India koolide jaoks kõlbluse reeglid kirjutatud, mis hinduismist, vanast India usust välja kasvavad, aga vähe lahku lähevad ristiusu põhiõpetusest. Ainult kompromisse tunneb Gandhi vähem. Ta jutlustab kõige val-

jemat enese üle valitsemist, kõigest ülearusest loobumist, iseäranis toidus. Kõigi ülearuste asjade omandamise ja omakspidamise arvab ta kuriteoks.

„Ei pea midagi kartma,“ ütleb ta muu seas. „sest kes kardab, ei saa mingisuguseid kõlblus-eeskirju täita. Ei pea kartma ei kuningat, ei rahvast, ei perekonda, ei teisi inimesi, ei metsloome ega surina. Inimene, kes midagi ei kardada, kaitseb end tõe ja vaimu jõuga.“

Gandhi kõlblised põhimõtted näivad ehk vastuvõetavad olevat eraisikule, mitte aga poliitikamehele tema poliitilises tegevuses. Aga kõige huvitavam ongi see, et Gandhi samade põhimõtete järele poliitikat ajab ja ühiskondlist elu Indias korraldab.

Aga peale selle on ta kogu Indiale jumaldatavaks eeskujuks, kes oma suguvendi iseseisvuse võitluses eneseohverdamisele veetleb ja vastupanekule vaimustab, kes neid õpetab elama sügavat kõlblist elu ja üksteist aitama.

Gandhi vaadetest on välja kujunenud ilma-vaade, mida gandhismiks nimetatakse ja mis kogu sotsiaalse korra ja rahvaste vahekorra uuenduse põhjendab mittevägivallatavimisele, tõsisele humaansusele, armastusele.

Võidakse öelda: see ei ole meile, kristlastele, uus, seda õpetati juba ligi kahe tuhande aasta eest. Tõsi, õpetati küll, aga praegu ei leidu kristlaste hulgas vist ainustki poliitika-meest, kes nende põhimõtete järele sotsiaalsel alal või rahvusvahelises poliitikas katsuksid teutseda. Ei leidu kristlaste hulgas poliitika-mehi, kes u s u k s i d, et Kristuse õpetuse järele inimkonda juhtida ja edasi viia m a k s a b kat-suda.

Foto Akei.

Aseadmiraal Joh. Pitka,

Eesti vabadussõja soomusrongide „isa“ ja hädaohtlike mereoperatsioonide juhataja. Lahkus neil päevil kodumaalt, et Ameerikasse (Briti-Kolumbiasse) asuda.

Seal tuleb üks pagan, ja katsub hooneehitajaist ärapõlatud kivi nurgakiviks seada.

Ed. H.

(Lõpp.)

VESTE KELLA ÜHETEISTKÜMNE JA KESKÖÖ VAHEL.

STENDHAL (HENRY BEYLE). Tõlk. H. H.

Madame de ***, Louis XVI endise merimistri naine, asus lossis . . . , kus ma aastal 180. oma suvivaheaja veetsin. Ta oli ikka veel ilus, vaatamata oma kolmekümne kaheksa aasta ja nii mõnegi õnnetuse peale, mis ta revolutsiooni ajal oli pidanud kannatama. Kuuludes ühte vanemaist Prantsusmaa sugukondadest, oli ta oma kasvatuse saanud kloostriks. Ta peeneid ja armsaid maneere hingestas võrratu graatsia. Olen ainult tema juures tähele pannud teatud liiki kõnnakut, mis äratas ühel hoobil nii hästi austustunde kui ka iha. Ta oli suur, hea kehahitusega ja vaga. On kerge kujutleda muljet, mida ta kolmeteistkümne-aastase poisikese peale avaldas: nii vana olin mina tookord. Ilma et ma kindlasti ta ees hiranu oleksin

tunud, vaatasin ma ta otsa siiski ihaleva rahutuse ja nende teatud ebaselgete tunnetega, mis on väga sarnased hirmuvärinale.

Ühest neist raskesti seletatavatest juhusetest sündis kord õhtul, et seitse või kaheksa daami, kes elasid lossis, end kohtasid kella üheteistkümne ajal kaminatule juures, mis ei põledes ega kustunud olles parajasti laotas seda soojust, mis manitseb viist intiimsemale jutusklemisele ja närvidele annab nagu veidi rahustava puhketunni.

Madame de *** heitis spioneeriva pilgu laialdase salongi kõrgele laudkatele ja vana-dele tapisseriidele. Ta suured mustad silmad peatusid võrdlemisi pimedal nurgal, kuhu olin istet võtnud kusheti taha, jalad ristamisi all:

see oli tulipilk, kuid ta ei näinud mind. Ma ei liigutanud end, kuna kuuisin daame üksteisele sotto voce jutustavat lugusid, millest ma sõnagi aru ei saanud; kuid heakõlaline, üksmeelne naer, mis lõpetas iga loo, oli äratanud minu lapseliku uudishimu.

„Teie käes on kord,“ ütlesid kooris lossidaamid madame ***-le, „edasi, jutustage meile, kuidas...“

Temas näis hoidunud olevat selgusetu rahutus sellest, et ta mind oli näinud oma kõrval mängivat; ta tõusis püsti, nagu tahaks ta selle suure mööbli taha minna, mille taga mina peitusin; kuid keegi vana daam, kes oli kärsitum kui teised, haaras ta käest.

„Väike on ammu magamas, kallim, või olete teie koguni enam väsinud kui meie...?“

Seal kõhatas ilus proua tasa, ja silmi ajuti maha pöördes jutustas ta:

„Olin... kloostris ja pidin kolme päeva pärast sealt lahkuma, et abiellu astuda krahv de F-iga, minu praeguse mehega. Mu tulevane õnn, mida kadestasid üksikud minu kaasõpilased, andis kahekümnendat korda põhjuse arvamisteks, mida ma teile ei nimeta, sest neid tunnete teie oma isiklike kogemuste põhjal.

„Kolm minuvanust tütarlast ja mina, meie kõik neli kokku vaevalt vanemad kui seitsekümmend aastat, seisime koridoris akna juures, millest avanes vaade kloostriõue. Juba umbes tund aega olid meie ajud end väsinuks mõtelnud igasugu arvamiste ja oletuste kallal, mis olid väga ogarad ja, kinnitan teile, väga piütud; meie oli täiesti võimatu ette kujutada, milles on õieti abielu mõte.

„Seal sammus meist mööda kolme- ja neljakümne vahel seisev õde, kes meid, kaunikesi, sallis; ta oli, miipalju kui mäletan, rikka maaomaniku tütar, vara kloostri viidud, kas oma venna kasuks või juhtumuse pärast, mida ta mulle oma auks ja kuulsuseks jutustas. Mademoiselle de Langeac, vabam kui teised meist, pidas õe kinni ja jutustas talle kaunis ulakalt hädaohust, mis seista minu kohta selles, et ma midagi ei teadvat inimliku loomuse tingimustest.

„Nunn märkas õues... neetud härga, keda praegu sisse toodi, ja kes just sel silmapilgul oma liigutuste uhkuse, oma täiesti väljaarenenud olemusega formuleeris kõige parema definitsiooni abielust, mida võib iganes anda.“

Siin tõmbus naistegrupp veidi koomale, madame de *** rääkis tasa, daamid kihistasid naeru ja kõigi silmad särasid; kuid nunna vastusest ei suutnud ma midagi kuulda, peale kahe ladinakeelse sõna ja need olid, nii arvan ma, Ecce homo.

„Seda nähes,“ jätkas madame de *** tä-

helepanematult veidi valjumaks minnes magusa ja selge helikahvli mõjul, mis oli annud nende daamide lapselikkudele usaldamistele tooni — „seda nähes puudus vähe, et oleksin oksendama hakanud. Vaatasin mademoiselle de Fiennes'i otsa, keda väga armastasin, ja kahvusin, ja hirm, mida seitsaadik tundsin, kui mõtlesin päeva peale, mil tapalavale pidin minema, polnud sugugi võrreldav ahastusega, mille ohver ma olin, mõeldes oma pulmaöö peale. Arvasin, et olen teisiti tehtud, kui teised naised. Ma ei julenud oma emagagi rääkida; krahvi peale vaatasin uudishimuliku hinnuga, ilma et ma enam oleksin teadnud. Ma ei taha teile jutustada kõigi oma mõtete piimast; säärase kannatuse idee oli minus nii vägev, et ma oma lauluspäeva õhtul terve tund oma ema magamistoa kullatud uksepidet peos hoidsin ja ometi sisse ei julenud astuda, et teda äratada ja talle selgeks teha, et minu loomus mulle selle täitsa võimatuks teeb teisel päeval naine olla.

„Lühidalt, mind viidi enam surnuna kui elusana mõrsjalikku magamistuppa...“

Siin ei suutnud madame de *** teisiti, ta pidi veidi naeratama, ja lisas siis juure Püha Nitouche'i näoga:

„Kuid nägin, et kõik, mis Jumal on teinud, on hästi tehtud ja et kloostri-õest viletsake on muinasjutus esineva mehe sarnane, kes riputas sidrunid tamme külge.“ —

„Mu herra,“ segas siin keegi noor daam selle loo jutustajat, „kui teie lõbusad lood nii algavad, kuidas nad siis lõpevad?“

„Monsieur de Stendhal,“ lausus majaproua, „kas ei suuda siis keegi midagi jutustada, ilma et ta veidi elavat tooni tarvitab, millest mul väga kahju on. Mõtlesin alati, et teie end parandate...“

„Kuid kus on siis see kurjus?“ päris jutustaja naiivselt. „Täna tahate teie naerda, ja keelate ise ära avameelse rõõmu allikad, mis olid meie esivanemate vaimustuseks. Võtke ära naiste pettused, munkade vigurid, Verville'i ja Rabelais veidi kahtlased juhtumused, ja kuhu jääb siis naer? Tänapäev on selle vana poeetika asemele astunud kahemõttelus, — kas edusamm? Täna ei juleta enam midagi. Vaevalt lubab veel viisakas daam oma armukesele, et see talle hea lookese voorimehest jutustaks, kes daamile ütleb: „Voulez-vous trinquer?“ Nii vaikiv-vabade kommetega pole midagi peale hakata, sest leiame, et teie teatri-tükid ja romaanid on palju rõvedamad, kui Brantôme'i järsk avameelsus, kel pole ei ees- ega tagamõtteid. Päeval, mil võtsime sõna kõlblus keele, on kombat oma kõlbluse kaotanud.

V A R I.

TÄHENDAMISSÕNAD.

E. A. POE. Inglise keelest Gustav Saar.

Kui ma ka kõndisin läbi surma-
varju oru . . . Taaveti laul.

Need, kes loevad neid ridu, on elavate kil-
las, mina vaid, nende kirjutaja, läinud olen
juba ammu varjude riiki. Tõesti kummalisi asju
sünnib ning palju ilmutatakse saladusi, kuid
möödub palju aastasadu, enne kui näevad seda
inimsilmad. Aga kuigi nad leitakse, on seal
palju ebausklikke ja kahtlejaid ja mõned leia-
vad raskeid eksimusi neis märkes, mis siia
lõikan raudse terariistaga.

Oli terrori-aasta ja tundmused tugevamad
hirmust, millel pole nime maapealses keeles;
imesid ja ennustusi oli palju ja laialt ning kau-
gelt üle mere ja maa laotusid katku mustad
tiivad. Neile, kes süvenesid tähtsise, polnud
teadmata, et taevas ennustas paha; ja teiste
hulgas minule, greeklasele Oinos'ele, oli selge
seitsmesaja üheksakümne neljanda aasta muu-
datuste saabumine, mil kokku pörkab Ariesi
tähestikus planeet Jupiter hirmsa Saturni pu-
nase rõngaga. Kui ma palju ei eksi, rusus
taeva kummaline vaim oma võimuga mitte üksi
maakera südamikku, vaid ka inimkonna hinge,
unistusisse, mõtteisse.

Istusime seitsmekesi öösel sünges linnas,
mida nimetati Ptolemas, toreda lossi rahulikus
kambris mõne punase Chiani viinakannu üm-
ber. Ja meie tuppa polnud muud pääsu kui
kõrge pronksukse kaudu, ja ukstel, millel oli
haruldase käsitöona kunstnik Corinnose ilus-
tus, oli seestpoolt ees raske riiv. Samuti var-
jasid sel sünges ruumis mustad eesriided meie
vaate kuule, pahaendilistele tähtedele ja ini-
mesist elutule tänavale, ent Saadana ligidus —
tunne ega mõtted tema üle ei vaibunud vaid
nii kergelt. Oli asju meie ümber ja ligidal, mil-
listest ma ei mõista anda mingisugust otsust —
asju ainelisi ja vaimlikke — hirm ja üle kõige
vaid see kole olemasolutunne; milline närvide
pingutus, kui on viimase ni ärritatud tunded ja
uinusvad vaid mõtlemisvõimed. Surma raskus
lasus me üle. See levis liigetel — toamööblil
ja kannudel, millest jõime; sellest kurbmeel-
susest oli rusutud ja muljutud kogu ümbrus —
kõik, peale seitsme raudse lambi leekide, mis
valgustasid me pidutsemist. Väljavenitatud
pikad ja kahvatud valgusjoad põlesid nõrgalt
ja värisematult, ja peeglis, millise sünnitas
nende läige ümmargusel eebenipuust laual, mille
ümber istusime, nägi igaüks oma huulte kahva-

tust ja sõprade rahutult lõõmavaid vaateid.
Siiski vaid naljatasime ning tühjendasime kan-
nud põhjani ja olime rõõmsad — lõbutsesime
hüsteeriliselt ja laulsime Anacreoni laule, mis
oli mõttetud — ehk küll purpurne viin sarnanes
verele. Sest seal oli veel keegi teine kaasela-
nik meie toas — noor Zoilus. Surnuna lamas ta
kogu oma pikkuses, mähituna surilinasse —
stseeni geenius ja däämon. Siiski! ta ei võtnud
osa meie lõbutsemisest, ainult tema piinadest
vaevatud nägu ja silmad, kus Surm oli kustuta-
nud vaevalt poole lõõmavast katkust, näisid võt-
vat osa meie rõõmust, niipalju kui surnu võib
üldse kiinduda nende rõõmusse, kes peavad su-
rema. Aga ehk mina, Oinos, tundsin, et lah-
kunu silmad süüvisid minusse, ma siiski ei põ-
lanud selle vaate kibedust, ning isemeelselt
vaatasin peegli sügavikku ja laulsin valjul ning
kõlaval häälel Teose laule. Vähehaaval nõrge-
nesid vaid mu laulud ja nende kaja hajus akna
mustade eesriiete keskele ja kustus. Ja nüüd!
mustade eesriiete sügavikust, kuhu äsja vaibus
viimne heli, kerkis sünges ja kujutu vari — vari,
nagu seda inimesest heidab kuu, kui ta on ma-
dalal üle taevaranna, kuid see polnud ei ini-
mese ega Jumala ega ühegi elulise olevuse
oma. Ning silmapilgu võpahtunud ruumi ees-
riiete keskel, tõusis viimaks kindlalt ukse
pronksist pinnale. See vari vaid oli segane,
kujutu, ning määratu: ta polnud ei inimese
ega Jumala vari — ei sarnane Greeka Juma-
laile, ei Kaldea ega ühegi Egüptuse Jumalale.
Ja ta jäi seisma liikumatult hiigla pronksuksele
ega rääkinud sõnagi. Ning üks, millele kinni-
nes vari, nagu eksimatult mäletan, oli just suri-
linasse mähitud noore Zoiluse jalgade vastas.
Kuid meie, need seitse sõpra, nähes varju eri-
nevat kardinat keskel, kaotasime julguse teda
jälgida, lõime vaid oma silmad maha ja vaata-
sime peegli sügavikku. Viimaks mina, Oinos,
öeldes mõned hääletud sõnad, küsisin varjult
ta elukoha ja nime järele. Ning vastas vari:
„Mina olen VARI ja mu elukoht on Ptolemase
linna katakombide ligiduses, kõrva süngete saa-
danlikkude legendikkudega, mis piiravad Cha-
roni sopast kaanali.“ Siis vaid tõusime seits-
mekesi oma istmeilt, täis hirmu, ja seisime vä-
risedes ja võbisedes, sest varju hääli ei sarna-
nenud ühegi elava olevuse omale, vaid hulga-
le ja silp-silbilt muutudes langes raskelt me kõrva-
desse, sarnane mitme tuhande lahkunud sõp-
rade tuttavale ja lihasele murrakule.

REVOLUTSIOONILINE LOOMING.

E. J—n.

Revolutsioon, tuues põhjalikke muutusi ja ümbergrupppeerumisi ühiskondlises elus ja klassivahekordis, peab paratamatult mõju avaldama ka inimhinge avaldusile — kirjandusele ja kunstile. Need peavad oma välist vormi ja sisemist hingelaadi muutma juba lihtsalt sellepärast, et muutunud ümbritsev olukord annab loovale vaimule uue, omakohase inspiratsiooni. Muutunud on ka nõuded, mis seltskond, s. t. lugejaskond kirjandusele esitab.

Kui räägitakse revolutsioonide ajaloost, ei saa mööda minna revolutsioonigaegsest kirjandusest ja kunstist. Avaldub ju revolutsioonigaegses ilukirjanduslikus loomingus selgemini kui kusagil mujal rahvamasside psükoloogia ja ideoloogiline uuestisünd. Niisama ei saa ka kirjandusajaloo käsitamisel tähelepanemata jätta revolutsioonilisi liikumisi, mis ühel või teisel viisil kirjandusele ja kunstile oma jäljed vajutavad.

Revolutsiooniline looming peab olema sotsiaalne, peab sotsiaalseid küsimusi ja ühiskondlikke nähtusi käsitama.

Sotsiaalsete küsimuste käsitamist näeme ka enne-revolutsioonigaegses kirjanduses, kuid see on kas nähtuste objektiivne hindamine, ilma poliitiliste ideede ja ilmavaadete puudutamata, või kaldumine kas suuremal või vähemal määral maksvusel oleva vana ilmakorra ja kõikide temaga kaasaskäivate nähtuste jaatamisele.

Eriti silmapaistvalt esineb kaldumus — ilukirjandusliste tööde tagaseinaks võtta sotsiaalseid olusid — kunstilises realismis, mis oma täiusele jõudis Prantsuse ja Vene kirjanduses. Nii on Emile Zola paremate romaanide fooniks klassivahekorrad. Prantsuse sotsiaalse romaani iseloomujooned on aga kõige kujukamalt arenenud Balzaci romaanides.

Vene kirjanduses võib sotsiaalseid küsimusi käsitavaist kirjanikest nimetada esimeses jões Turgenevi, Gontsharovi, Tolstoid ja Dostojevskit.

Kõige sügavam ühiskondline revolutsioon on olnud Venemaal. Kuid Vene kirjanduses ei saa praegu veel rääkida mingist kindlakskujunenud „revolutsioonilisest“ vormist või hingelaadist, sest praegused kunstilise tasapinna poolest alaväärtuslikud katsed ei suuda veel luua iseseisvat ja omapärast ajajärku. Revolutsioon ühes kõikide temaga kaasaskäivate nähtustega pani punkti ennerevolutsioonigaegsele kirjandusele, uus põlv aga, mis praegu re-

volutsiooniõhkkonnas võrsumas, ei ole veel suutnud oma ikmet näidata.

Sellepärast ei küsita praegu Venes, milline on revolutsiooniline looming, ent milline peaks see olema.

Marksistlikud teoreetikud toonitavad, et revolutsiooniline looming ei avaldu vabrikukorstna, nõrgise töölise või barrikaadivõitluse kujutamises, nagu seda tavalikult arvatakse. See ei ole üksiku inimese traagikas, ei kuulipilduja raginas, ei langenute kangelasmeeles ega võitjate juubeldamises, sest kõik need momendid tulevad ette ka kapitalistlikus ilmakorras ja vägivallasõjas.

Revolutsiooniline looming peab väljendama võitlust vana ilmakorra vastu, rahvamasside ja kihtide langust ja tõusu, ta peab kujutama töölisteklassi võitusi ja kaotusi, ühiseid jõupingutusi, mis tehtud iga jalatäie maa võitmiseks, ja läbimõeldud taganemisi, mis võiduks tarvilikud, ühesõnaga, kõiki üksikuid ja üldiseid nähtusi ühiskondlises elus revolutsiooni ajal, niisama ka üksikute indiviidumide kui ka kogu rahva ideoloogilist uuestisündi.

Arusaadavalt peab ilukirjanduslik looming, mis orgaaniliselt revolutsiooniga ja proletariaadiga seotud, neid küsimusi käsitama sotsialistlikust vaatepunktist.

Uus revolutsiooniline ühiskond ei loobu kodaniliselt korralt päritud kirjanduslistest ja kunstilistest varadest, ta ei hävita teiste, võidetud klasside omapärast kultuuri. Kõik möödunud aja suured kunstnikud on proletariaadile tarvilikud. See, mis tööline-revolutsioonäär omandab Shakespeare'ilt, Goethelt, Pushkinilt, Dostojevskilt, see on kõige pealt täpne ettekujutus inimese isikust, tema kirgedest ja tunnetest. Ka proletariaadil on tarvis läbi teha kõik kultuurilise arengu järgud, et rikkastada nende vaimliste varandustega, mis on loonud endise aja suurvaimud.

Kas võib olla proletaarlist kultuuri, ühes sellega ka muudugi proletaarlist kirjandust ja kunsti? — Proletaarlist kultuuri ei ole ja ei saagi olla, sest ei ole proletaarlist ühiskonda.

Proletariaadi ülesanne on luua kommunistlik ühiskond ja siis ise selle hulka ära sulada, selle tõttu ei saa ka luua proletaarlist kirjandust.

Revolutsioonilisest loomingust rääkides võib selle all mõista esiteks loomingut, mis aine

ja sisu kaudu peegeldab revolutsiooni, ja teiseks, mis ei ole aine valiku järele revolutsioonilised, kuid on siiski revolutsiooni vaimuga läbi imbunud. Revolutsioonilises loomingus peab kõlama sotsiaalne antagonism ja klassivaen, mis kaasa aitab revolutsiooni süvendamisele.

Uus, revolutsiooniline looming loob uuesti kõik endised vormid, mis on sünnitatud loova vaimu tööga. Nende vormide praegune kõrvalejäämine ja kadu ei ole mitte absoluutse tähendusega, s. t. ei tunnista nende absoluutset kõlbmatust uues ühiskonnas. Tarvilik on ainult, et kirjanik, poet ja kunstnik uues ühiskon-

nas mõtleks inimese mõtteid ja tundeid samu tundeid uuele olukorrale vastavalt.

Nii kokkuvõetult marksistlike teoreetikute mõtted revolutsioonilise kirjanduse, luule ja kunsti kohta. Meile on need huvitavad kui katsed, luua sihtjooni revolutsioonilise loomingu oletatavale arengule. Kuivõrd need sihtjooned teostatavad on ja milliseks kujuneb inimvaimu looming peale revolutsioonivapustusi, seda otsustab ikkagi vaba, loov vaim, keda ei saa siduda mingisuguste juhistega, olgugi need mõnesuguste marksistlike töeks-pidamiste järele kes teab kui õiged.

N Ä G E M U S.

P. NANSEN'i miniatüür. Tõlk. HOMOS.

Noor daam peatus linnas, ja kui ta koju hakkas minema, oli juba pime.

Alguses läks tee oja kallast mööda, siin-seal kaldal laialipillatud onnikestega; siis pöördus metsa ja muutus kitsaks, konarlikeks jalgteeks.

Oli röske sügisõhtu, raskete poriste pilvedega, mis jooksid üksteise kohal, kujutledes imelikke joonistusi.

Kui linna viimased majad kadusid vaatepiirilt, ja ta jäi nägu näo vastu tumeda teega, peatus ta mõneks silmapilguks. Siis tormas ruttu pimedusse ja jätkas jooksu seni, kuni ta enam hingata ei jõudnud. Süda peksis nii kõvasti, et ta kuulis ta lööke, veri helises kõrvus, ja hulk hääli tungis ta meeltesse — õhu hääli, mis undas telegraafipostides ja vee sulisemine ojakeses, mis nürises kiviseid astmeid mööda.

Tal oli tundmus, nagu ähvardaks iga samm, mille astus, kukkumisega kuhugi sügavikku. Ta sirutas käsi ette ja tõstis jalgu kõrgele, et mitte komistada, astudes loike ja pori mööda.

Taga oli nagu kuulda samme.

Ta peatus ja kuulatas, siis astus ruttu edasi, kohkudes koera ulumisest tee lähedusel olevas majas.

Mustava metsaseina ees, mis ulatus pilveni, peatus ta. Kas ei oleks parem tagasi pöörata? Kuid kui ta ümber vaatas, piiritult läikivasse pimedusse, sundis teda hirm edasi minema jalgteede siledaid juuri pidi, kesk kuivade lehtede kahinat ja puulatvade sahinat.

Kes, sarnaselt kuule, valgusest tahab helen-dada, peab ka sellega leppima, et kõik penid tema peale hauguvad. Blumenthal.

*

Kes kedagi ei kardagi, pole vähem väärt kui see, keda kõik kardavad. Schiller.

Seal, kauguses seisis mingisugune olevus, kõrge, heledas riides. Ta tahtis end sundida „tere õhtust“ ütleva, kuid kurgus kuivas ja keel jäi tummaks. Astus lähemale — ent tuli välja, et see — oli kase hele tüvi.

Ta püüdis nalja teha oma eksituse üle, öeldes endale, et naljakas on karta. Kuid samal ajal hakkas ta pea kohal korruga öökull uluma, ja veri jäi kohe seisma, valus hakkas rinnus.

Ta pistis jooksma, kui oleks keegi teda jälginud. Jäi okste taha, pörkas tüvede vastu, tihti komistas ja kukkus põlvili, kuid tõusis uuesti üles, et edasi joosta.

... Veel vähe — ja mets pidi lõppema, kuid enne pidi ta „Nägemuste kuristikust“ mööda minema.

Ta katsus sellest nimest mitte mõelda, kuid see sumises ta kõrvus putukana ja täitis neid külma, hirnsa lauluga. Juba tundis ta sillakest oma jalge all. Ta tahtis silmi sulguda, kuid need avanesid laialt ja vahtisid kuristiku kallakuid.

Seal liikus midagi... Oli kuulda sosinat.

Jalad kõverdusid; ta ei võinud neid liigutada. Sirutas käed ja kukkus näoga allapoole, teele...

Kaks armastajat, kes „Nägemuste kuristiku“ kaldal pingil istusid ja juttu vestsid, tõstsid ta üles.

Armukadeduses on enam egoismi kui armastust. On armastust, mis liig suur selleks, et armukadedusele maad anda.

Rochefoucault.

*

Maailm on vangikoda.

Goethe.

RAUAPROOVI TARVITAMINE ORDUAEGSES EESTIS.

H. KRUIS.

Teataval kultuurilise arenemise astmel, kus inimene veel primitiivsel kujul usub oma elu ja saatuse olevat üliloomulikkude, salapärase jõudude jumaluse määratud, püüab ta mitmesuguste abinõudega pöörduda nende määravate jõudude poole, et teada saada nende tahtmist. Pole vist ühtki rahvast maailmas, kellele säärane toiming oleks võõras. Kuid jumalus polnud mitte ainult saatuse määraja, ta oli ka kõikteadja. Ja seda mitte ainult tuleviku, vaid veel rohkem oleviku ja mineviku suhtes. Ta teadis, kes oli selle sügisel ööl pimedas metsas langenud tapetu mõrtsukas, kuigi selle kohta polnud säilinud mingit välist jälge; ta teadis, kas kuritöös kahtlustatav on süüdlane või süütu; ta teadis, kust läks vaieldatav piir kahe omniku maa-ala vahel jne. Kõigi sarnaste küsimuste kohta võis kõikteadev jumalus anda oma autoriteetliku otsuse. Inimestel oli ainult tarvis mõne väliste abinõuga seda otsust teada saada. Selleks leiti aja jooksul terve rida mitmesuguseid vahendeid, millest olid tähtsamaks tuli ja vesi. Suurt osa etendas siin ka kahevõitlus.

Meie maal jäi jumalaotsustest sakslaste valitsuse all mitmesaja aasta kestusel, kogu orduajal, eriti laias ulatuses maksvusele tulise raua tarvitamine, mis tuntud rauaproovi nime all. Kuna kahevõitlus jumalaotsuse teadasaamise abinõuna esines aadeli juures, kuigi ka siin võrdlemisi harva, käsitati rauaproovi pea ainult pärismaalaste, talupoegade, kallal. Suurel määral põhjustas selle laialise ja kauakestva käsitamise asjaolu, et rauaproov oli lihtsaks ja mugavaks vahendiks keerulisemate õigusküsimuste lahendamisel. Selle tõttu püsis ta ka, hoolimata sellest, et vastavad ideoloogilised eeldused juba olid hääbunud.

Viimast asjaolu tuleb erilisel rõhutada. Kõige pealt oli katoliikline kirik kogu orduajal kindlalt eitaval seisukohal rauaproovi vastu, mida kirikuseadus juba varem oli keelanud. Rüütlid aga võtsid kohe alguses, kui veel kogu Eestimaa vallutamine lõpulegi polnud viidud, pärismaalaste kallal rauaproovi tarvitamisele. Ja juba 1222. a. oli paavst Honorius III põhjust kirjutada Liivisse, et pärismaalaste poolt temale kaebusi tulnud, et orduvennad, foogtid ja kohtunikud vastristitute kallal lubamatut rauaproovi tarvitavad. Seda seadusvastaseks pidades ja rõhutades, et see ristiusu levitamise koha peal võib takistada, keelab paavst kategoriliselt rauaproovi tarvitamise Liivi pärismaalaste kallal (Livl. U. B. I nr. 54). Sama-

sisulist keeldu kordas 1232. a. paavst Gregor IX (L. U. B. I Reg. nr. 143). Ka Liivi kohalik vaimulikkond asus sõjajalal rauaproovi vastu. Nii näiteks keelas Riia provintsiikontsiil 1428. a. üldse kõik n. n. jumalaotsused, nende hulgas ka rauaproovi tarvitamise, ähvardades kirikuvandega selle vastu eksijaid, eriti talupoegi, kes vabatahtlikult sellega peri.

Rauaproovi tarvitamisega vastasrinnas seisid kiriku kõrval ka Liivi linnad. Nende hoolitsemisel tunnustati see linnades keelatuks. Piiskop Albert oli juba 1211. a. kinnitanud kõigile kaupmeestele, kes käisid Riias ja teistes Liivi sadamais, et neid ei sunnita kahevõitlusele ega käsitata nende kallal rauaproovi (L. U. B. I nr. 20). See määrus laiendati ka kohalikkude kodanikkude kohta ja võeti Riia linnaõigusse ning sai varakult maksvaks ka teistes Liivi linnades, kes oma õiguse Riialt laenanud. Ka Tallinnas ja teistes Põhja-Eesti linnades kuulutati rauaproov arvatavasti üsna varakult keelatuks, sest et juba kuningas Valdemar II, Daani valitseja ja Eestimaa vallutaja, selle kogu oma riigis kõrvaldas.

Kõigist neist vastuvooludest hoolimata püsis aga rauaproovi tarvitamine järjekindlalt orduaja lõpuni. Seda käsitati kõige pealt kaelakohtuliste süüdistuste puhul „kõrgema“ ja „raskema“ kohtu nimetuse all. Selle käsitamise objektiks olid pea ainult talupojad. 1306. a. otsustasid Harju ja Viru vasallid: „Eestlaste kohta on säärane õigus, et kui kedagi milleski süüdistatakse, siis peab see, kes asja poolt on (pealekaebaja), vandega kinnitama, et ta ei tea midagi õigemini, kui et eestlane seda ehk teist on korda saatnud. Siis ei saa eestlane end teisiti õigeks teha kui ainult rauakandmisega“ (L. U. B. II Reg. nr. 713). Samasisuline määrus pandi maksma ka orduaegseis varemajal ja hilisemais talupojaseadustes. Üldiselt kujunes nende järele lugu nii, et esimesel korral talupoeg enese peal lasuvat kahtlustust isikliku vandega võis kõrvaldada, teisel korral oli selleks vaja kõrvalist tunnistajat, kolmandal korral võis ainult tuline raud tema saatuse otsustada (W. Bunge, Beiträge z. K. liv-, est- und curl. Rechtsquellen, lhk. 84, 87).

Rauaproovi ei tarvitatud talupoegade kallal mitte ainult kaelakohtuliste süüdistuste puhul, vaid seda käsitati ka omandusõiguse tõestamiseks, eriti laialiselt aga piiritülide lahendamiseks, mille kohta on säilinud üsna rohkesti dokumentaalset materjaali. Juba vanemas Liivi rüütliõiguses oli määratud ja sealt ka hilise-

UUED RIIGIKOGU LIIKMED, KES LAHKUNUTE ASEMELE ASTUNUD.

Foto Parikas.

G. Kress, Balti Saksa rühmast.

J. Mürk, majaomanikkude rühmast.

J. Sepp, majaomanik. rühmast.

G. Kroon, põllum. rühmast.

J. Eigo, põllum. rühmast.

P. Schütz, s. tsiald. rühmast.

maisse seadusraamatuisse edasi kantud, et kui piiskopi poolt määratud vahekohtunikud piiritüli lahendamisel kahe isanda vahel leidsid, et kummalgi poolel ühesugune õigus teatava maaala kohta, siis küsimus otsustati rauaprooviga: „kummale poolele Jumal siis annab, selle päralt see olgu. Jäävad mõlemad terveks, siis jagatagu maa, põletavad mõlemad end, siis jagatagu maa ühetasaselt.“ See määrus käis kü-

lade kohta. Piiritüli puhul mõisate vahel otsustati, et kui kumbki pool tunnistajate varal oma õigust ei suuda tõestada, siis küsimus tuli otsustada rauaprooviga või jälle poolte vastastikkuse vandega (Bunge, Gesch. d. Gerichtswezens und Gerichtsverfahrens, lhk. 132, 133). — Kuigi need piiritülid olid isandate vahelised, käsitati aga rauaproovi nende lahendamisel talupoegade kallal. Pooltel oli õigus endi asemel

rauaprooviks esitada talupoegi, kes selleks vabatahtlikult nõus olid. Et aga see „vabatahtlikkus“ harilikult oli sunnitud, selles ei tule kahelda.

Kuidas sündis rauaproovi tarvitamine tege-likult? — Aimu selle kohta annavad juba sarnased õigusallikais sagedasti esinevad ütelused, nagu „rauda kandma“, „kuuma rauda kandma“, „tulist rauda puutama“ jne. Harilikult sündis rauaproov nii, et selleks määratu tulise raua paljaste kätega teatavasse kaugusse pidi kandma. Selle juures jäi aga talupoeg tulisest rauast tihti kõrvetamata, nagu see paljudest dokumentidest selgub. Sarnast nähtust võib seletada ainult sellega, et raua kandja pettust tarvitab, kunstlikkude vahenditega tulise raua kõrvetamisest hoidus. Et seda mitte ei sünniks, võeti selle vastu abinõud tarvitusele: talupoeg „pesti ja pügati puhtaks“ enne, kui ta rauaproovile lasti. Seda ettevalmistamist valgustab iseloomuliselt üks Harju läänikohtuniku protokoll (Brieflade I, 1, nr. 995), millest esitame siin vastava väljavõtte. 8. dets. 1529. a. on mainitud kohtunik koha peal lahendamis piiritüli Saha ja Maardu vahel, kus kaebajana esineb mõisnik Johann Tuve Maardust, kostjana Tallinna bürgermeister Heise Patiner. Et pooled teisiti kokku ei leppinud, pidi küsimus otsustatama rauaprooviga. Selleks esitas Heise kohtule „ühe talupoja, kes pidi maad kaitsema õigusega“. Johann T. tahtis teada, missuguses ulatuses ja kui palju talupoeg isandate otsuse järele peaks kaitsma. Ja mõlemad pooled leppisid kokku: talupojad peavad tõestama, mida talupoeg rauaga kaitsta tahab. Isand Heise esitas kohtule oma talupoja, millega Johann T. aga rahul polnud, vaid nõudis oma valiku järele üht teist talupoega, üht vaest vana meest, kes oli puruhaige ja rougeis, kes seal

siis tema tüliasia pidi selgitama... Isand Heise palus Johann Tuvet talupoja peale armu heita, silmas pidades tema vanadust ja haigust, mille peale siis Johann T. kohtule esitatud talupoja laskis enesega ühes Randaverde viia, teda seal puhtaks pesta ja pügada. (Kui järgmisel päeval rauaproov pidi algama), saatis Johann Tuve minu, kohtuniku, ühes mu kaasistujatega isand Heise juure teatega, et ta nõus pole talupoega laskma raua juure tema tunnustatud piiri puhul... Nüüd protesteeris isand Heise minu, kohtuniku, ees ja ütles, mina ei pidavat tema õigust riikuma, vaid andma esitatud talupojale, kes kohtus juba „öömajatunud“, selleks puhtaks pestud ja pügatud, õiguse (rauaproovile minna)“. Et poolte vahel arusaamatus oli tekkinud, otsustas kohtunik asja pooleli jätta.

Ülalesitatud dokumendis kirjeldatud rauaproovi tarvitamine oli orduajal piiritülide lahendamisel kõige harilikumaks võtteks. Kuid selle aegjärgu kahel viimasel aastakümnel on ta nähtavasti kõrvale jäämas. Liivi õigusteadlase Dionysius Fabri poolt kokku seatud ja 1539. a. trükkist ilmunud seaduseraamatus *Formulae procuratorum* ei nimetata enam rauaproovi tõestusabinõuna piiritülide ega üldse kodanlikes protsessis. Kuna aga 1530. a. rauaproovi käsitlemine siin veel täies hoos on, tuleb oletada, et see kõrvale jäeti just viimatimainitud aastate vahel. Uus ajavaim, mida ka reformatsioon omalt poolt oli aidanud kujundada, polnud ka rauaproovi käsitlemise peale jäänud mõjuta. Hilisemal ajal, pärast Liivi orduriigi langust tõuseb rauaproov mõnel puhul veel päevakorradele, nagu see säilinud dokumentidest selgub, ei leia aga enam käsitlemist.

INKA KULD.

Saksa kirjaniku JAKOB WASSERMANNI jutustus. Tõlkinud S. P.

1.

Järgmise jutustuse on kirjutanud rüütel ja pärastine munk Domingo de Soria Luce Lima linna kloostris, kuhu ta 13 aastat pärast Peru allaheitmist maailma elust eemale minnes oli asunud.

2.

Novembrikuul 1532. aastal läksime meie, kolmsada rüütli ja natuke jalaväge, kindral Francesco Pisarro juhatusel — rahu tema mälestusele — üle kõrgete Cordillera mägede. Ma ei peata pikalt selle teekonna raskuste ja

hädaohude juures. Sellest on küllalt, kui ma ütlen, et meie mitmel korral juba arvasime oma viimase tunni tulnud olevat ja et nälja ning janu piinad tühised olid selle hirmu vastu, mis meis äratas metsik loodus, kohutavad kuristikud ja äkilised teerajad, mis paiguti nii kitsad olid, et meie hobustelt maha pidime astuma ja neid päitseid pidi eneste järele talutama. Ka ei taha ma õudsetest maakohtheadest, külmast ja lumetuiskudest rääkida ja et mõned meist mõtlematut otsust needsid, mis neid siia surmahädaohutusesse oli toonud.

Aga seitsmendal päeval olid meie kannatu-

sed otsas, ja kui õhtu jõudis, saabusime meie väsimult kuid erutatud meelega Cafamalca linna. Ilm, mis hommikul ilus olnud, ähvardas lähedase tormiga, varsti hakkas ka vihma rahega segi sadama ja oli külm. Cafamalca tähendab nimelt: külm linn.

Olime väga imestanud, et linn täiesti maha jäetud näis olevat. Keegi ei tulnud majadest välja meid tervitama, nagu meie rannamail nägema olime harjunud. Meie ratsutasime läbi uulitsate ega näinud ühtegi elavat olevust.

Riigikontrolöör A. Oinas.

ei kuulnud ka ühtki häält peale hobusekabjaplagina ja selle vastukaja.

Enne kui aga pimedaks läks, nägime meie mäekülgedel nii kaugel, kui silm ulatas, ilmatu hulga valgeid telke, mis kui lumekübemed kaugelt paistsid. See oli Inka kuninga Atahualpa sõjavägi ja selle pilt kohutas isegi kõige julgemaid meist.

3.

Kindral arvas tarvilikuks saatkonda Inka juure läkitada. Selleks valis ta noore rüütli Hernando de Soto, kellega mina heas sõbruses olin, viimasel silmapilgul nõutas de Soto kindralilt luba mind ühes võtta. Ja mina olin selle üle väga rõõmus.

Me läksime hommikul vara teele; paremalpool olid taevasseulatavad mäetipud, meie ees ja pahemalpool tasandik, kõik nii uus, et ma aina vaatlesin ja imetlesin.

Tunni aja pärast jõudsimme meie laia jõe ääre, millest ilus puusild üle viis; seal oodati meid ja viidi Inka laagrisse; varsti olime meie laias õues, mille ümber sammaste rida käis. Sambad olid kullaga kunstiliselt ilustatud, müürid kollase või koobaltsinise lubjaga kaetud, keset õue oli sõõrik kivist veeastjas, kuhu vasest kraanidest sooja ja külma vett voolas. Toreasti ehitatud rüütliid ja daamid ümbritsesid viirsiti, kes punast mantlit kandis ja kelle otsaesise ümber võimutunnusmärgina punane side oli.

Riigisekretäär K. Terras.

mille narmad kuni silmeni ulatasid. Tal oli ilus nägu, haruldaselt kristalse vaatega ja ta võis umbes kolmkümmend aastat vana olla. Keha oli tugev ja sale, tema olek käskiv, selle juures haruldaselt suursugune, nii et see meid üllatas. De Soto oli tõlkija Felipillo ühes võtnud; see oli hiljuti ristitud pärismaalane, paljukkannatanud mees, kes pärastpoole väga palju kahju tegi, nagu ma kuulda sain. Tal oli suur viha oma suguvendade vastu, aga mispärast, seda ei saanud meie kunagi teada ja ta oli ainuke mässuline ning ärataganenu, keda meie Perus leidsime.

Tema abil hakkas siis de Soto Inkaga rääkima, ta kirjeldas kindrali vägevust ja tegi Atahualpa aupaklikkude sõnadega ettepaneku meie pealikut külastama tulla.

Atahualpa ei vastanud midagi. Ei näoilme-ga ega ühegi pilguga ei avaldanud ta, et tõlgi

kõnest aru oleks saanud. Tema laud olid silmile vajunud ja ta näis pinguldatult mõtlevat, mis nende sõnade mõte peaks olema. Natukese aja pärast ütles tema kõrval seisev suur-sugune: „Hea küll, võõras.“

See pani de Soto piinlikku seisukorda. Sel kombel oli võimatu vürsti mõtteist ja tunnetest aru saada, sest nagu mäed olid tema ja meie vahel. Missugune võõras maailm! Missugune võõras välimus ja võõras vaim! De Soto palus siis Inkat viisakalt ja peaaegu alandlikul kombel, et ta ise ütleks, mis ta otsustanud. Selle peale käis naeratus üle Atahualpa näo. Ma nägin veel pärast mitu korda seda naeratust ja see mõjus mu peale alati nii imelikult. Ta vastas Filipillo suu läbi: „Teatage oma pealikule, et mul paastupäevad on, mis täna lõpevad; homme tahan ma teda külastada. Minu tulekuni elagu ta majas, mis platsi äärel, aga mitte kusagil mujal. Mis pärast seda sündima peab, käsen ma.“

Jälle tekkis vaikus. Meie ei olnud mitte hobuste seljast maha tulnud, sest et meie seal julgemad olime ja perualased meid enam kartsid, nagu me juba teadsime. Seal märkas de Soto, et Inka tema tulist hobust, kes tema ees seisis ja rahutult raudu näris ning maad kaapis, suure tähelepanemisega vaatles. De Soto oli oma ratsasõidukunstis alati natuke edev olnud ja tahtis seda nüüd näidata; ta arvas ka, et see vürsti hirmutab. Ta laskis päitsed lõdvale, andis hobusele kannuseid ja kihutas üle sillutatud õue. Siis pööras ta hobuse järsku ümber ja peatas äkilisel ajal, hobust tagumiste jalgade peale püsti tõmmates, nii lähedal Inkale, et looma ninasõõrmetest vaht kuringlikkude riiete peale pritsis.

Kõik õuekõnssed olid sest ennenägematu etendusest nõnda hämmastunud, et käed ette sirutasid ja hobuse tormilikul lähenemisel hirmunult tagasi pörkasid. Atahualpa jäi aga rahulikuks ja külmaks nagu ennegi. Hiljem tekkis jutt, et ta need oma suursugustest, kes endid sel juhul nii häbemata aralt üleval pidasid, veel samal päeval ära hukata lasknud; aga see kui ka palju muud, mis ma kuulsin, ei ole muud, kui halb ja kuritahtlik väljamõeldus, millega vürsti taheti halvases valguses näidata.

4.

Meie jätsime aupaklikult Atahualpaga jumalaga ja ratsutasime hoopis teiste tundmustega tagasi kui tunni aja eest olime tulnud. Meie olime Inka kuningat niisuguse sõjaväe keskel näinud, kellega sõidida mõttetu ettevõtte oleks olnud. Meid oli kõigest kolm sada; teist kolme sada ootasime meie toetuseks San Miguelist;

mis pidid kuussada meest nende miriaadide vastu tegema? Perualaste laager oli meile niisugust hiilgust ja rikkust näidanud, mis meis argust äratas selle rahva võimu ees; peale selle näisid nad nii julged ja korraldatud olevat, et meie siin palju kõrgemat kultuuri pidime eeldama kui meie rannamail näinud olime.

Kulda olime juba küllalt ja ülearu näinud. Minu paar silmi oli selleks vähe, et seda kulla rohkest vaadelda. Kuulujutud ei olnud sellest mitte valed ega ka mitte liialdatud. Ei olnud kahtlust, et meie oma palavate soovide eesmärgile olime jõudnud, kui meie sellesse nõiduslikku riiki olime astunud, aga kuidas pidime nüüd kulla oma kätte saama? Kas ei olnud veel halvem oma unenäo täidmineku eel sellest loobuda kui hiilgava lootusega ennast petta?

Meie viisime rõhutud oleku laagrisse ja see hakkas seltsimeestele külge. See tundmus ei vähenenud, kui õõ algas ja perualaste vahituled mäekülgedel põlema süttisid, nii tihedalt kui tähed taevas.

Nüüd alles avaldus meie kindrali omapärane jõud ja julgus. Pääsematu seisukord, millesse meie olime sattunud, tegi tema iseäranis rahulikuks. Ta käis meie hulgas ümber, rahustas ja julgustas; nüüd pidi igitüks enese ja Jumala peale lootma, kes nii mitmest raskest katsumisest meid läbi viinud. Kui vaenlane ka kümme tuhat korda arvu poolest tugevam, mis on tal sellest kasu, kui taevas meie poolt? Kindral katsus meie auahnuse peale mõjuda ja lubas meile kuulmata rikkusi. Ta kuulutas meie ettevõtte ristisõjaks uskmata vastu ja äratas sellega kustuvat vaimustust uuesti.

Siis kogus ta ohvitserid nõupidamisele. Meie läksime majasse, kus tema kaks venda elasid ja ta seletas oma hulljulget plaani, mis ta kavatsenud. Ta tahtis Inka kuninga meie hulka meelitada ja tema terve sõjaväe nähes vangistada.

Meie kahvatusime kõik, meie katsusime teda sellest plaanist kõrvale viia, meie pidasime seda plaani äärmiselt kardetavaks ja otse meeletuks katseks. Tema aga seletas, et ka meie seisukord meeletu olla. Kas meid mitte igast küljest hädaoht ei ähvarda ja kas mitte täiesti hilja ei olla põgenemise peale mõelda? Missuguses suunas põgeneda mõeldakse? Maastik ise on vangilaagrina moodustatud; rahulikult ootama jääda oleks aga samuti hädaohtlik. Inka sõjaväele avalikult kallale tungida oleks aga meeletus. Jäeb järele Inka kuningat vangistada. See avaldab arvatavasti kogu rahva peale niisugust mõju, et kõik muud abinõud selle kõrval tühised oleksid.

Nii rääkis kindral ja ma näen teda praegu

VIIMNE KALIIF.

2. nov. 1922. a. tunnustas Türgi rahvuskogu sultanaadi, s. o. ilmaliku ainuvalitsuse lõpetatuks. Nüüd on aga sama saatuse osaliseks ka muhameedlaste vaimuliku ülemuse, kaliifi, valitsusvõim saanud. Kalifaat on otsustavalt tunnustatud, ja kaliif Abdul Medshid ühes perekonnaga on pidanud maalt lahkuma.

Seega on Allah'i imelise otsuse järele püha asutus, mis üle aastatuhande kestnud ja maailma ajalookäigule nii mõnigi kord oma tuntavat mõju avaldanud, kõigi ainuvalitsuslike asutuste teed — ajaloolisse kolikambri läinud.

Romantikeri silmi kerkib sel puhul muidugi rida mitmesuguseid ajaloolisi kujusid. Nii ilmuvad kujulisse esimesed kaliifid Abu Bekr, prohveti naiseisa; Ali, prohveti tütremees, kes Muhamedi lese, Aishaga, ägedalt riujalal oli, nagu seda ämma ja tütremehe vahel sagedasti juhtub. Tuleb meele ka Harun al Rashid, Bagdadi hiilgerikas, muinasjutudesse mässitud kaliif. Tulevad meele ka sõjavalingud, millega Türgi võimuhimu Aasia ja Lõuna-Euroopa rahvaid üle ujutas ja mis oma haripunkti leidsid Konstantinoopoli vallutamisel a. 1453. Võitlus usu eest ja troonitülid olid ju nende ajaloosündmuste juures ainult dekoratsiooniks. Koolitundidest on ehk veel meeles riigid shiitide, kes ainult Ali järeltulijaid täisõigusliste kaliifidena tunnustasid, sunniitide Abu Bekri ja tolle järglaste austajate ning Marokko sultani vahel, kes oma esiemaks prohvetitütart Fatma't pidasid.

Nüüd on aga sellele aastatuhandevanusele „romantikale“ lõpp tehtud. Viimne kaliif on Helveetsia reisinud, kus ta oma toredas hotellis lifti, elektrivalgustuse ja muude sarnaste mõnusustega kahekümnenda aastaja romantikast võib lõbu tunda.

Monarkistlik põhimõte on aga siin uue hoobi saanud, millele arvatavasti veel teisi järgneb, kuna ju

Viimane Türgi sultan Abdul Medshid lahkub Konstantinoopolist.

uusi voole nüüd nii mitmegi kõdunenud trooni ümber alatasa hoogsalt paisumas võib kuulda.

enese ees, nagu ta küsivalt ümber vaatas, ruskas käsi südame peal. Ta nägi enese ümber ainult rinnalelastuid päid, sest tema ettevõtte äratas kõige suuremat muret, aga ta teadis, et meie peale kindel võib olla igasugusel juhtumisel. Tema tahe oli võitmatu.

Meie läksime oma elumajadesse ja telkidesse tagasi, aga mitte selleks, et magada. Vähemalt mina ei saanud sel ööl silma kinni, ma lamesin oma asemel ja kuulasin maa tumedat häält ning kurja vaimu sosistamist minu rinnas. Nii oli vist lugu ka teistega sel ööl.

5.

Asi oli nimelt nõnda, et mulle kui ka teistele minu seltsimeestele kõik sellel maal mõistatuslik kui sfinks näis olevat. Juba nende mägede suursugune pilt; kuidas nad merest üles tõusid, nagu kohutavate kangelaste hulk; üleval välged, hiilgavad, lumised kuplid, nagu taevalikud kroonid, mis kunagi, isegi ekvaatori päikese all ei sula, ehk olgu siis iseenese hävitava, vulkaanilise tule kuumusel; äkilised Sierra metsikult lõhutud seinad, porfiirist ja graniidist, ja mässavad mäeõjed ning mõõtmatud kaljukuristi-

kuud; maa sees, mägede vahel kalliskivide, vase, hõbeda ja kulla varandused.

Kuld, kõige pealt kuld! Unistuste unistus! Kuristikud täis kulda, mägedes ja kaljudes kullasooned!

Et kulda saada, selleks olime meie kodumaa maha jätnud ja hädaohtlikule reisile tulnud, valmis olles igasugustele juhustele tundmatus maailmas. Mina olin oma isast saanud paranusosa ära raisanud, olin nälgides aadelimehe seisuse kohaselt elada katsunud, Castilia linnades ümber kolades, ja kui ma väga hätta jäin, võtsin Francesco Pisarro kutset kuulda, kes tol ajal Madridi oli jõudnud, et valitsusega lepingut teha, ja kui ma end temale üles olin annud, oli mul ainuke mõte: kuidas rikkaks saada, ja selle poolest olid kõik minu seltsimehed, rüütlid kui ka lihtsoldatid, ühesugused. Sest kogu Hispaania ja isegi kogu Euroopa oli palavikusarnases jampsimises, nõnda et lapsed ja vanad, õukonna grand'id ja maatee hulgesed, piiskopid ja talupojad, keiser ja tema kõige alamad teenijad muust ei mõelnud kui Uue-India varandusest. See hävitav palavik oli ka minus võimust võtnud ja hinge põhjani tunginud, kus ta kõik inimlikkuse kustutas.

(Järgneb.)

PILDID VANAST HEAST AJAST.

M. J. EISEN.

II.

Loomavargus vanemal ajal.

Mäletan, et aasta 60 eest oli hobusevargus Läänes peaaegu täiesti tundmata. Tean ainult ühest sarnasest juhtumisest ja siis kõneldi sellest kui suurest imeasjast. Aga pea muutus lugu. Ikka sagedamini kuuldi hobusevargusest ja mitte ainult Läänes, vaid muiski maakondades. Käesoleval aastasajal kujunes see nagu mingisuguseks külgehakkavaks haiguseks, mis ikka enam levines ja peaaesjalikult põllupidajatele raskeid haavu löi. Pea seltsisid hobusevarguse juure veel muud loomavargused: varastati veiseid, lambaid, sigu jne. Kohus määras tabatud varastele ainult kergeid nuhtlusi, nii et vargad koguni vähe varastatud varanduse kättesaamist kartsid. Alles hobusepasside maksmapanemisega suudeti hobusevargusele natuke tõkkeid teha.

Kuidas oli lugu vanal, heal ajal hobusevargusega? Niipalju kui mulle silma paistnud, ei tulnud seda meie kodumaal vanasti kuigi palju ette. Üksikuid teateid selle kohta leidub Tallinna arhiivist, vähemalt niisuguste varguste ja varaste asjus, kelle jäljed Tallinna puutusid. Teadu pärast varastati Eestis rohkem hobuseid kui Tallinna kirjad sellest kõnelevad, kuid mujal ei ole teateid säilinud hobusevarguse kohta vanal ajal. Kõnelen eelpool mulle silma puutunud mõnest üksikust juhtumisest. Hobusevarguse enese kohta oleks vähe öelda; tähtis on see, kuidas hobusevargaid Tallinnas karistati. Mujal võis karistus muidugi teistsugune olla.

Kõige vanem teade võõra hobuse omandamise kohta on orduaajast. Tallinna linnakohtu protokollis 1437. aastast on tähendatud, et keegi mittesaarlane Saaremaalt võlla tõmmatud sellepärast, et ta Paekloostris teenides kaasteenijalt hobuse varastanud. (Beit. z. K. E., L. u. K. III, 1.) Kirjutatakse, et aastal 1439. laupäeval enne Maarja katsumispäeva keegi „James“ Tallinnas võlla tõmmatud, „ta oli hobuse võtnud ja ära müünud. See hobuse kuulus kontori mehele. See ikaebas ta peale ja sellepärast mõistis kohus ta surma“.

Protokoll ei ütle selgesti, et „James“ hobuse varastanud, vaid ainult, et võtnud ja ära müünud. Vististi on aga selle võtmisega vargus mõeldud. Igatahes määrab Tallinna kohus hobusevõtjale sarnase karistuse kui muidu va-

rastele tavalisesti: hobusevõtja tõmmatakse võlla.

10. oktoobril 1675, seega juba Rootsi ajal, kõneldakse selgesti hobusevargusest. Vähe enne seda oli kaks hobusevarast kätte saadud. Üks oli kellegi Jürgen von Wehreni endine sulane Martin, teine keegi Madis (Mattis) Holl, kes kelleltgi Hochgrefelt kaks hobust varastanud. Ülekuulamisel selgus, et Martin ahvatlenud Madise enesega kaasa hobusevargusele. Kohus mõistis ahvatleja suuremale karistusele: 14. oktoobril viidi ta kaagile, kus teda esmalt läbi piitsutati, ta kõrv peast ära lõigati ja ta linnast välja aeti. Kuriteole ahvatletud Madisele oli kohus armulisem: Madis sai vangitornis peksta ja anti siis süü andeks.

Pahemini käis samal aastal teiste hobusevaraste käsi, keda 16. novembril kinni võeti. Peremees Kirn Barteld, ta sulane Kuri Mikk, Rehen Jürgen ja Ascha (vist Aasa) Andres oli hobuseid varastanud. Liig selgete tunnistuste pärast ei võinud mehed süüid salata. Nende tunnistuse järele oli peremees Barteld oma sulase Miku ja Andrese lasknud varastada Vasulast kaks hobust, Raemõisast ühe hobuse ja Kangla ning Poiatso külast kaks hobust. Need hobused olid nad pärast ära müünud. Tallinna kohus leidis peremehe Barteldi ja ta sulase Miku kõige suuremad süüdlased olevat ja mõistis nad poomise surma. 30. novembril tõmmati mõlemad võlla. Rehen Jürgenist leidis kohus, et ta aidanud hobust Raemõisast varastada; selle eest mõisteti Jürgenile vangikojas piitsutamist ja kaagile sidumist. See kohtuotsus saadeti 3. detsembril täide. Neljanda varga, Andrese, süü leidis kohus vähema olevat: Andres oli Mikule ja Jürgenile Raemõisa hobuse edasi annud. Arvesse võttes, et see Andrese esimene vargus ja Andres enne „vaga mees“ olnud, andis kohus Andresele süü andeks ja laskis ta 3. detsembril vabaks.

Niihästi maalt kui Tallinnast kuuleme sel ajal härjavargusest. Berend Toor Bellilt varastati 1575 härg ära. Pea saadi härjavaras, poiss Andres Wolff kätte ja pandi vangi. Asi tuli Tallinna lossikohtus arutusele. Kohus mõistis härjavarga võllasse.

1675 kõneldakse härjavargusest, mis vargale palju hirmsama karistuse kaasa toob, kuid olgu kohe juure lisatud, et härjavargal veel muu paturegister oli kanda. See härja-

varas Tõnis Dietfer tunnistas Tallinnas kohtulikul ülekuulamisel, et ta Kirblas külakupja Markuse talust ühe Läänemaa võõra mehe härja varastanud ja selle härja Reinhold von Tiesenhauseni mõisa seitsme marga vase eest müünud. Peale selle tunnistas kaebelune veel neli maal korda saadetud vargust ja ühe röövlitöö üles. Olgu tähendatud, et Tõnis Dietfer maanteel kinni võetud ja ta peale kaebtus tõstetud. — Asjaolusid arvesse võttes mõistis vangis istunud, surma ära teeninud. 5. augustil viidi varas Viru väravast välja võlla juure, kus timukas süüdlase pea mõõgaga otsast raius ja pea kohtu otsuse järele teiba otsa pistis!

Surmaga pidi teinegi loomavaras 21. jaanuaril 1698 oma süüd lepitama, aga sellegi varga hinge koormasid veel muud patud. Keegi Pärna Hans oli Märjamaa kihelkonnas Pae-külas ja Sipas loome varastanud. Vargus oli välja tulnud ja Hans tunnistas enese süüdlaseks. Kahtlus langes ta peale, et ta veel mujal loome varastanud, kuid seda vargust ta üles ei tunnistanud. Vangi pandud kurjategija katsus vangist ära põgeneda, tungis timuka tuppa öösi — timukas oli ühtlasi ka vangivaht — ja haavas timukat ja timuka naist, ei pääsnud ometi timuka toast kaugemale. Timuka ja timuka naise kallale tungimist ühtlasi arvesse võttes mõistis kohus Pärna Hansu võlla. See otsus täideti pea.

Isegi seavargusega puutume juba keskajal

kokku. Tallinna linnakohtu protokollides 1436. aastast leidub märkus, et keegi järvlane Hinke seavarguse pärast võlla tõmmatud. Vähe hiljemini kordub samasugune lugu. 1439 laupäeval enne Maretipäeva tõmmati Tallinnas võlla kaks meest, Henneke ja „Melevylye“, kes olid linnavärava taga sigu tapnud ja kotti pistnud. Muidugi tuleb seda märkust nii mõista, et mehed varguse puhul sigu tapsid ja teo varjami-seks tapetud sead kotti toppisid.

Loomavarguse puhul olgu nimetatud, et Tallinna seaduste järele varastatud asja väärtuse järele karistuse suurus määrati. Nagu E. Nottbeck seletab (Die alte Kriminalchronik Revels) poodi võlla meesvargad, kelle varastatud aine väärtus üle 8 shillingi, naisvargad aga maeti „naiseliku au pärast“ elusalt maha. Karistust kõvendati tihti sellega, et varga kõrv maha lõigati. Ülepea oli mõõduandev nuhtluse määramisel, kui mitmet korda varas kohtu alla jõudnud.

Vähemate varguste pärast said vargad kõige pealt ihunuhtlust. Teistkordsel vargusel anti niisugust nuhtlust juba kaagil. Järgmisel korral tuli seesama nuhtlus, aga siis põletati juba märk selga ja aeti süüdlane linnast välja. Ühtlasi avaldati süüdlasele, et järgmisel korral teda kas mõök ehk võllas ootab. Kohtumõistjate heaksarvamise järele ei peetud nimetatud karistuse järjekorrast alati kindlasti kinni, vaid mõisteti mõnigi kord süü tähtsuse järele juba palju varemini süüdlane surma.

DIDERIK JA ISELIN.

PEATÜKK KNUT HAMSUNI ROMAANIST „PAAN“.

Tõlk. V. E-t.

Nii möödus üksikuid päevi, mu ainus sõber oli mets ja suur üksildus. Hea Jumal, ma pole kunagi püüdnud rohkem üksi olla kui esmakordselt sel päeval. Oli täieline kevade, ma leidsin põllult veriheina ja tähtrohu, ja käblik ning tihane olid tulnud, ma tundsin kõiki linde. Mõnikord võtsin ma taskust kaks kahekümne-neljashillingilist ja kliristasin nendega, et üksildust segada. Ma mõtlesin: kuidas, kui nüüd tuleksid Diderik ja Iselin!

Nüüd ei olnud enam ööd, päikeseratas kas-tus vaid vaevalt merre ja tõusis siis jälle üles, punane, noorendatud, kui oleks ta all olnud ja joonud. Kui kummaliseks mulle ööd võisid kujuneda, seda ei usu keegi inimene. Istus Paan puul ja vaatas mu poole, kuidas ma end ülal

pean. Ta kõht oli avat, ja ta oli nii kerratõmbunud, et istus, nagu oleks ta enese kõhust joonud. Aga kõlke seda tegi ta vaid selleks, et mind piiluda ja silmas pidada, ja terve puu värises ta tasasest naerust, kui ta nägi, kuidas mu mõtted must läbistusid. Kõikjal metsas vilksatus nobedalt, loomad nuuskisid ringi, linnud hüüdsid üksteist, nende märguanded täitsid õhku. Lehepõrnikal oli lennuaeg, ta sirin segunes ööliblika omaga, kõlas sosinana kogu met-sas. Kui palju oli seal kuulata! Kolmel ööl ei maganud ma, ma mõtlesin Diderikust ja Iseli-nist.

Vaata ometi, mõtlesin, nad võivad tulla. Ja Iselin meelitaks Dideriku puu juure ja ütleks: „Jää siia, Diderik, valva, pane tähele Ise-

lini, see kütt seal peab siduma mu kingapaelad.“

Ja see kütt olen mina, ja ta annab mulle silmadega märku, et seda mõistaksin. Ja kui ta tuleb, saab mu süda kõik aru, ja ta ei tuksu enam, ta peksab tormikalt. Ja ta lõuendi all on ta paljas peast varvasteni, ja ma puudutan teda oma käega.

„Kõida mu kingapaelad.“ ütleb ta õhkuvail palgeil.

Ja varsti sosistab ta otsekui mu suule, mu huulile: „Oo, sa ei kõida mu kingapaelu, sa mu

„Iselin, ma nägin, mida sa tegid,“ ütleb Diderik jälle. „Ma nägin seda.“

Seal kõlab ta vali ja rõõmus naer läbi metsa, ja ta läheb Diderikuga ära, hõisates ja patusena peast varvasteni. Ja kuhu läheb ta? Järgmise seltsimehe, kütü, juure metsas.

Oli kesköö. Äsop oli enese lahti rebinud ja küttis omapead, ma kuulsin ta haukumist ülal kõrgustikul, ja kui ta lõpuks tagasi tuli, oli kell üks. Karjatüdruk tuli piki teed, ta kodus sukka ja trallitas laulu ja vaatas ringi. Kus oli ometi ta kari? Ja mida otsis ta kesk-

VENE NÕUKOGUDE VABARIIGI PRAEGUNE VALITSUS.

Esimene koosolek Rõkovi juhatusel.

1. Rõkov. 2. Kamenev. 3. Litvinov. 4. Tshitsherin.

armsam, ei, sa ei kõida neid mitte... ei kõida...“

Aga päikeseratas kastub merre ja tõuseb siis jälle üles, punane, noorendatud, kui oleks ta all olnud ja joonud. Ja sosistus täidab õhu.

Tund hiljem ütleb ta mu suule: „Nüüd pean sust lahkuma.“

Ja ta viipab mulle käega, kui läheb, ja ta nägu lõkendab veel, ta nägu on õrn ja pöörane rõõmust. Ja jälle pöörab ta enese ja viipab käega.

Aga Diderik astub puu juurest temale vastu ja ütleb: „Iselin, mida oled sa teinud? Ma nägin seda.“

Tema vastab: „Diderik, mida oled sa näinud? Ma ei teinud midagi.“

ööl metsast? Ei midagi, ei midagi. Rahutusest, võib olla rõõmust. Ma mõtlesin: Ta on Äsopi haukumist kuulnud ja teab, et ma metsas olen.

Kui ta tuli, tõusin ma üles ja vaatlesin teda; kui noor ja õrn ta oli. Äsop tõusis ka ja vaatas teda.

„Kust tuled sa?“ küsisin ma temalt.

„Veskilt,“ vastas ta.

Aga mida pidi ta küll nii hilja veski juures tegema?

„Kuidas julged sa nii hilja siin metsas käia,“ ütlesin ma, „sina, kes sa nii õrn ja noor oled?“

Ta naeris ja vastas: „Ma ei olegi nii noor, ma olen üheksateistkümmene-aastane.“

Aga ta ei võinud üheksateist aastat vana olla; ma olen veendunud, et ta kahe aasta võr-

MÜNCHENI MÄSSUKATSE JUHTIDE PROTSESS.

1. Baieri peaprokuröör. 2. von Kahr, end. Baieri diktaator. 3. Baieri riigikohtu president.

4. von Pöhner, end. Müncheneri politseiülem. 5. Kindral Ludendorff. 6. Hittler, mässujuht.

ra valetas ja alles seitsmeteistkümmene oli. Aga miks valetas ta enese vanemaks?

„Istu ometi“, ütlesin, „ja ütle mulle, kuidas su nimi on.“

Ja ta istus punastades minu kõrvale ja ütles, ta nimi olla Henriette.

Ma küsisin: „On stl armsam, Henriette, ja kas on ta sind juba kallistanud?“

„Jah,“ vastas ta aralt naerdes.

„Kui tihti juba?“

Ta vaikib.

„Kui tihti?“ kordasin ma.

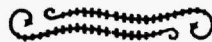
„Kaks korda,“ ütles ta tasa.

Ma tõmbasin ta enese najale ja küsisin:

„Kuidas tegi ta seda? Kas nii?“

„Jah,“ sosistas ta värisedes.

Kell sai neli.

LENIN KUI INIMENE.

Selle pealkirja all kirjutab sakslane Fritz Schotthöfer kommunistliku Venemaa ja kogu enamlike voolu tähtsaina juhi surma puhul „Frankfurter Zeitungis“ järgmist:

Võib olla elab ta Venemaa ajaloos edasi mingi Ivan Hirmsana. Kauge järeltulijate põlv armastab suurte isikute piirjooni märksa lihtsustada. Juba praegu kujutavad meile joonistajad ja karrikaturistid Leninit leekides seisva linna ees või üleskerkivana punasest tulilõõmast. Tõsiasi jäävad: Lenin sammu valitsejana läbi Venemaa, mis maailmale kohutavama terrori kurblo on esildanud. Ainult Prantsuse revolutsioon hävitas oma vastaseid samuti põhjalikult ja hulgakauka. Kas oli see tarvilik, kas oli see vaimlise juhi teadvuslik kava, et verilained üle maa mühaksid? Kõigis revolutsioonides on ikkagi teatud lõhkejõud, mida keegi talitseda ei suuda. Robespierre oli õrnaloomuline. Kodus mängis ta väikeste lastega. Kuid tema ideede fanatism tegi ta karmiks avalikkudel ülesastumistel. Leninist kirjutab Gorki:

„Lenin on enam inimene kui keegi mu kaasaeglastest, ja kuigi ta mõtted peaaegjalikult poliitiliste kaalumiste ümber keerlevad, mida romantiker „puhtpraktiliseks“ nimetab, olen siiski veendunud, et vabadel silmapilkudel see võitlusmõte edasi ilusasse tulevikku lendab ja kaugelt enam näeb kui mina seda kujutleda suudan. Lenini kogu elu peasihiks on inimekonna ühine hea käekäik, ja loomulikult peab ta aastasadade kauguses suure protsessi tulemusi ette nägema, mille algatuseks ta kogu oma tahtjõu askeetlikult ja mehiselt on tööle rakendanud. Ta on idealist, kui selle sõna all mõista kõigi loodusjõudude ühendamist üheks ideeks — üldsuse hea käekäigu ideeks. Tema isiklik elu on sarnane, et mõnel usuliste tunnete ülekaalu aegjärgul Leninit pühimuseks oleks võidud pidada.“

Ja edasi kirjutab Gorki, et „Leninile soe sõprustundmus ja üldse midagi inimlikku võõras pole.“ Ta kirjeldab teda järsu poliitikerina, kelle hinges vahete-vahel naiselik õrnus inimeste vastu väljahtub. Gorki on veendunud, et maksmapandud terror Leninile endale raskeid, kuigi hoolega varjatud, piinu valmistas.

See sõbra poolt maalitud pilt on võib olla küll liig mahedatooniline, ütleb Schotthöfer, aga siiski mitte vasturääkiv võimalikkusele. Neile, kel Leniniga kokkupuutumist olnud, on ta tundunud inimesena, kes mitte just väga ligitõmbavana, kuid igatahes ka mitte eemaletõuka-

vana mõjub. Kui ta tähtsusetuist asjust kõneleb, on tal suurepärasest huumori. Aga naeratades tekib suunurkadesse kurje jooni, ja võib kujutleda, kuidas see suu on kokku surutud siis, kui tugeva pealuu all mingi irooniline mõte aju ei läbista.

Kui kahe aasta eest Leninit esimest korda nägin, oli alguses raske uskuda, et see ongi too tähtis mees. See oli juhtumisel, mil ma sugugi ei oodanud teda näha. Moskva linnaeelsel kesaväljal, kuulsa öölokaali Strelna lähedal, mis tookord igatahes tühi ja mahajäetud oli, tehti proovi uue elektriadraga. Meie olime põllutöoministeriumi poolt kohale kutsutud. Elektriader oli nõukogude vabariigi lootus. Ta pidi Vene põllumajanduse põhjalikult uuendama ja põllupidajad vananenud põlluharimisviisidest aastasadade võrra edasi kandma. Lenin isiklikult oli seal. Väikese rühmkonna keskel oleks ta vaevalt tähelepanu äratanud, kui mitte teised teda nii austavalt poleks kohelnud. Karvamütsi ja mantli astrahnikrae vahelt vaatab Vene talupojanägu. Nahk kollane, tatarlaseline, nagu seda ka ilmes avaldub. Lühikeseks lõigatud habe teeb tugevaid näojooni vähekeese elegandimaks.

Ei mingi liigutus, ei mingi seisend eritle seda meest teistest, kes teda ümbritsevad. Ta laseb endale iga üksikasja seletada, ta jookseb, kui ader oma vagusid tõmbab, tolle järel kuni kesavälja lõpuni. Seal pärib ta jälle seda ning teist ja sörgib uuesti adrale järele. Naaberväljult ruttavad talutüdrukud siia. Nad on kuulnud, et Lenin siin. Nad tungivad väiksesse rühmkonda, koguni lähedale, et näha meest, kelle isiku ümber nii mitmesuguseid legende põimitud.

Nii lihtsana, tagasihoidlikuna esineb Lenin alati. Kust pidigi toreda pidulikkuse omama vandealune, kes aastakümneid vaesena väljamaal elas, raamatukogudes küürutas või katusekambrites oma teaduslikke raamatuid kirjutas? Temale näib kõik elus endastmõistetavana, nagu valemite loogiline tuletamine andmetest. Igas olukorras jääb Lenin endale truuks. See on tugeva mehe tunnusmärk. Ta näeb maailma alati antud seisukohast, näeb teda iseenda silmadega ja antud momendil. Ja nii tabab tema tegevus ikka asjade liikuvuse keskpunkti.

Kõige elavamaks saab see mulje siis, kui Lenin suurel koosolekul poliitilist kõnet peab. Nägin teda ülevenemaalisel nõukogude kongressil. „Sõna on seltsimees Lenin'il“, ütles juhataja Kalinin. Väike mees tumedais ri-

deis, pehme krae ja lihtsa kaelasidemega, astub kiiresti, lühikeste sammudega kõnelava tagant kuni selle esiääreni. Kiiduavaldustetorm, milles kogu suur lugupidamine selgesti küllalt avaldub, võtab teda vastu. Kolm korda katkestavad ikka jälle uued kiiduavaldused kõne algust. Lenin on hea kõnemees. Oraatorlikke võtteid ta ei tarvita. Tuhandepealiste hulkade ees kõneleb ta lihtsalt ja loomulikult. Nii kõneldakse, kui teatakse, mida tahetakse, ja kui on oskust hulki juhtida, ilma et nad seda märkaksidki. Lenin omab kõike, küll kõiki statistilisi tõendusid, küll iseteadvat uskumist Vene vabariiki, milles ei puudu väljakutset võimalikkudele vaenlastele sealpool piire, küll pilget, millega oma märkusi osavasti teritab. Ainult hoogne vaimustus puudub. Kõne muutub abstraktseks, kui on tegemist ettevaatust nõudvate asjadega, karmilt pilkavaks, kui hurjutatakse oma parteiosalisi, kes arvavad, et programmidega üksi maailma valitsetakse. Küllalt sagedasti on Lenin nende üle nalja heitnud, kuid vastusena kostuvad sisinalained ei heidutanud teda ega viinud kunagi tasakaalust välja. Ta jääb endasse ja täiesti rahulikuks. Tal on paar närvilist sõrmeliigutust, kui ta oma käekella vaatab või paberlehti lehitseb, kuhu arve ja märkusi on kirjutanud. Räägib täiesti vabalt, käib kõnelava esiäärel siia-

siina, vehib vahetevahel ka väheke kätega, et kuulajaile oma ideid hästi pähe taguda. Väikesed, tumedad silmad vähe kokkutõmmatud laude vahel liiguvad alatasa. Nemad üksi annavad tunnistust selle mehe energiast, kellela Vene revolutsioon võib olla teisi teid oleks läinud.

Moskva Kremli ei elanud Lenin palju teistsiti kui Zürichi Spiegelgasse madalate aken-dega majas, kust ta märtsikuus a. 1917. Peeterburi tuli. Rahvaesitajate nõukogu juht ei asunud Moskvast tsaarilossi elama. Nagu kõik teisedki, valis ta endale elukoha maija, kus varemalt õukond elutses. Lenini töötoaks oli raamatukogu. Marxistliku õpetlasena-pagulasena oli ta kõike ise tegema harjunud. Võib olla oli see temale õnnetuseks, et ta suure ilmariigi eesotsas seistes neist harjumusist ei suutnud loobuda. Kõik, mis nõukogude riiki, Venemaad, kommunistlikku erakonda puudutas, pidi tema peast läbi käima. Tähtsad valitsuskorraldused, pikad tõendusnäited läbirääkimisteks parteipäevil, broshüürid vaidlusteks välismaade sotsialistidega, kõik tuli tema enda sulest.

On ime, — lõpetab Schottthöfer, — et sel kirjutuslaua taga istujal siiski alles oli hoidunud nii selge pilk elava poliitika jaoks ja nii tabav otsustamisvõime võimsaimaks teoks.

LEPPIMINE.

FRANCIS CAROO jutuke.

Herra Philipp nuttis surnuaial palju rohkem kui herra Baudin, kelle naist maeti. See äratas imestust. Vaadeldi mõlemaid mustas riides mehi ja kingiti kõik sümpaatia herra Philippile.

Vaevalt oli preester visanud puusärgile esimesed labidatäied mulda, kui herra Philipp, see heasüdamline hiiglane, kaotas täielikult enesevalitsuse. Ta hüüdis surnut nimepidi. Ta rääkis surnule kõikisuguseid rumalusi ja oli nii loomulik oma hullustuses, et herra Baudin, kes harilikult oli väga tagasihoidlik, äkki hakkas kaebama:

„Oh! — Bertha! — Bertha! —“, nuuksus ta.

Siis võttis ta herra Philippit ümbert kinni ja surus ta enda rinna vastu. Oli hall jääkülmal talvapäev. Maa kajas vastu iga sammujuuress, nagu oleksid seal all ainult tühjad võlvialused või isesugused sammuskäigud. Surnuaialt lahkudes surus herra Philipp herra Baudini kätt. Herra Baudin sallis seda vaikides ja läks siis temaga edasi pikkamisi ja kurvalt. —

Kunagi enne ei tunnud nad endid teineteisega nii seotud ja kunagi veel ei olnud nad armastanud nii südamest sedasama naist.

„Bertha oli parim abikaasa!“ ütles ta mees.

„Bertha oli ausaim kallike,“ mõtles teine, et harjuda oma valuga.

Mõne silmapilgu järel aga pööras Philipp, kes enam end pidada ei suutnud, lese poole ja pomises vähe häbelikult:

„Ma petsin sind, Ludovic. Kuid vannun sulle oma mõlemate vendade elu juures, et ma kunagi sinu vastu ei tunnud vilha ega põlgust. Mulle näis, nagu oleks Bertha olnud sinu õde, sinu suur, armas õde...“

„Minu suur, armas õde...?“

„Jah, Ludovic!“

Ja ta lisas juure:

„Sa saad nüüd aru, et ma kannatan veel rohkem kui sina!“

„Täna sind, Philipp... täna sind — täna sind,“ ütles lesk nutuse häälega.

Nad sammusid läbi uulitsate. Pea läksid

II Naiste Karskuskongressi saadikud (puudub osa) pääle kolme meeskülalise 29. ja 30. dets. 1923. a. Valgas.

1. Soome Naiste Karskusliidu esitaja prl. Jaakkola. 2. Indulane Singh Gill.

nad ühelt kõnniteelt teisele, pea seisatasid nad ja kaisutasid teineteist, hoolimata möödaminejaist, kes vaatasid uudishimulikult neid. Nii viisi jõudsid nad Boulevardoini ja Concordia-platsini. Nad seisatasid obeliski ees ja vaatasid seda imestades. Herra Baudini jalad hakkasid külmetama... Lõpuks läksid nad endist teed tagasi ja astusid kohvikusse.

Kohvikus taganes äkki palavik, mis päeval oli teinud nad segaseks. Börsekauplejad kõnelesid oma ettevõttest. Mõned külalised mängisid kaarte ja ehitud tütarlapsed püüdsid tõmmata tähelepanu endi peale. Vahetpidamata sammude kolm kostis läbi lokaali, kus sigari- ja piibusuits tõusis spiraalidena lae poole.

Mõlemaid sõpru valdas pikkamisi, kuid kindlasti isesugune ebameeldivuse tunne, ja nende peades kasvas täiesti uus arusaamine endisest vahekorrast. Sellest tundsid nad hämmastust... Kuidas võisid nad mõista seda umbusaldust, mis lahutas neid.

Herra Baudin kõneles esimesena.

„Herra Philipp,“ sõnas ta teisele otsa vaatamata, „teie olete truu hing, kuid sellegipärast poleks teie pidanud mulle tunnustama seda. Ma ei küsinud ju teilt midagi, herra Philipp!“

„Kes suudab enda üle valitseda sarnase saatuse löögi juures,“ ohkas herra Philipp.

„Vististi suudetakse seda!“ vastas herra Baudin peaaegu tasase häälega... „Ta ei öel-

nud ometi ka mulle üht sõnagi selle kohta... Bertha nimelt!“

Siis vaikis ta, sest kõik need mälestused koormasid teda.

Joomine suurendas tema mõttekujutusi. Täiesti kõveras istus ta oma toolil ja ta krampplikult kokkusurutud käed andsid niisuguse armetuse, viletsuse mulje, et kadus kõik ta naeruväärsus. Ta silmad olid sulutud, huuled kokku pigistatud, ta oli valge nagu lubi. Herra

Philipp vaatles teda vaikides.

Mis mõtles herra Philipp? Milline suuremeelsus kasvas temas?...

„Herra Baudin!“ hüüdis ta otsustavalt.

Teine pööris ümber.

„Ma ütlen teile midagi, herra Baudin, kuulge! Vaadake — ma ütlen teile...“

Ta püüdis väljendada oma mõtteid korrektselt, kogeles ja ütles siis — nagu soovides vabaneda raskest koormast — täiesti loomulikult:

„Herra Baudin — ma olen lurjus ja ma valletasin teile... Sest minu ja teie naise vahel... kuulake hästi... ei ole kunagi olnud kõige vähematki!... Vannun seda teile!... Mitte midagi... kunagi... kõige vähematki!...“

Herra Baudini näost lendas üle armastusväärne, kurb naeratus. Ta tõusis üles, maksis arve ja lahkus kohvikust herra Philippiga. Väljas võttis ta nii tugevasti viimase käest kinni, nagu hakkaks ta kukkuma ja tunnustas:

„Meie vahekord jääb heaks, herra Philipp?... Ma ei ole teie peale pahane, herra Philipp!“

Herra Philipp sammus vaikides herra Baudini kõrval, kuid ta pea oli vähe norgu vajunud.

Tõlkinud O. P.

VIIMNEPÄEV.

WALTHER NITHACK-STAHN'i romaan.

12

Tõlkinud J. R.

„Meie kinnitame üksteist üheskoos. Meie oleme kui laev suurel merel, kõigest inimlikust abist ära lahutatud. Ükski püha isa sõnadest ei ulata enam meie juure, ükski meie ordumeistri käskudest ei tule enam siia. Isegi preestri õnnistusest ei saa meie enam osa. Kõik maised teed meie juure on kinni pandud. Niisuguses seisukorras olen mina ainsaks vahemeheks, kes teile tröösti peab jagama. Mingem meie kloostri kirikusse, sellesse pühitsetud paika ja oodakem seal oma otsa ning palvetagem.“

Välisele uksele koputatakse, ikka kõvemini. raputatakse seda ja taotakse.

„Issand, Issand tuleb!“ hüüab üks öde ja teised kordavad sedasama. Kõik on ärevuses ja hoiduvad eestseisjanna lähedusse, kes väljasirutatud kätega ootama jäänud. Tugev hoop käib ukse pihta ja see lendab lahti. Kaks neidu, õhukeses loorriides, poolpaljad, tungivad sisse: poollauldes räägivad nad ühest suust: „Öed, meie tervitame teid, meid saadab maailma kuningas! Tulge meie juure elusse ja valgusse, lahkuge siit vangikojast, saage ka üks kord inimesteks! Meie päralt on päike, iludus ja armastus!“

Hämmastunult vahivad nunnad kahte neidu, kes käed välja sirutanud. Korraga hakkavad mõlemad neid naerma ja see kostab nii võralt nende pühade võlvide all. Siis hakkavad nad nunnade ees tantsima.

Eestseisjanna tõstab parajasti rusikas käe, et neid välja ajada — seal jääb tema hääl jälle kurku kinni. Käratseva salga eesotsas, kes varustatud ähvardavate odadega ning kaunistatud lehvivate suletutidega raudkübaratel, ilmub väikene kahvatu linnunäoga küürakas Cäsar, astub nunnade ette ja tõstab valituskepi üles. „Jumal tervitagu teid, teie pühad naised! Lubage, et teile uudise toome, mis nende müüride taha nähtavasti veel tunginud pole. Maailm läheb hukka! Meile jääb elamiseks veel ainult üks päev. Ühel nõul olles teie ülemusega, minu vaimuliku asemikuga Roomas, kes oma ametist lahkuda tahab, kuulutan, et kõik kloostrid oma tegutsemise lõpetama peavad. Vali kord ja töötused Jumalale on kõrvale heidetud. Kõige

eest, mis te tänini patuks nimetasite, on teile juba ette andeks antud. Minu riigis on igaühele kõik lubatud, keelatud on ainult igasugune sundus. Te vaesed, keda eluaeg peteti, visake oma leinarüü seljast! Saatke see viimane päev meiega vabade inimeste riigis mööda!“

„Tagane meist saadan!“ Eestseisjanna on oma palvepaela vöö küljest lahti tõmmanud ja tõstab kõrgele väikese Önnistegija ristikuju.

„Auvääriline daam, ärge saage ägedaks, mis te seal näitate, on selle kuju, keda inimsugu kahjaks liig palju siin maa peal sallinud on. Lõpuks tahame meie ka kord rõõmsad olla. Kui teie aastad seda teile enam ei luba, siis lubage seda oma noortele õdedele. Kuulge, noored poisid, kutsuge need noored neid endaga kaasa!“

Sõjariistadega täristades ja käratsedes astuvad nad ette, kirjud mantlid seljas, raudsed näokatted üles tõstetud. Edevad ja rõõmsad seisavad nad kutsudes seal ja saadavad naervaid pilke kokkunud nunnade poole.

„Minu järele!“ hüüab eestseisjanna.

„Pidage, kõrgeauline! Nüüd ei ole enam aeg käsutamiseks. Minu riigis on igaühel vabadus!“

Ühkelt ajab eestseisjanna enese sirgeks. „Te olete vabad; mingu, kes minna tahab.“

Nüüd sünnib midagi uskumatut: üks noor nunn lööb teistest lahku ja läheb pikkamisi, silmad maha löödud, rüütliikkude noormeeste vahelt läbi, kes kahele poole taganevad. Esi-

II Naisie karskusekongressi juhatajad.

1. Naiste Karskusliidu sekretäär Helmi Pett-Mäelo. 2. Naiste Karskusliidu juhataja Helmi Pöld. 3. Valga Naisseltsi juhataja Ellinor Aalberg.

mesele järgneb teine, sellele kolmas ja nõnda edasi. Kes uksele jõudnud, see kiirustab samme ja esimesed jooksevad koguni...

Ainult vähesed vanemad nunnad jäävad paigale, häbi ja hirm nägudel. Kõige viimasena läheb Afra.

„Teie lähete põrgutulle!“ hüüab eestseisjanna.

Seal langeb Afra kõvade põrandakivide peale maha, pilkavalt naerava kuninga jalgade ette.

*

Rikka mehe pargis langevad lehed päikesest põletatud puudelt, nad moodustavad kuldse vaiba murul, kus tema hoolega töötab. Ta on juba labidaga tükk aega kaevanud, seisab sügavas augus ja pillub mulda välja. Nüüd peatub ta väheks, pühib higi otsalt ja kuklalt, kuhu punakad juuksed kleepunud, siis hakkab ta jälle mulda pilduma ja on nii hoolega töö, et midagi ei näe ega kuule, isegi mitte rahvahulka, kes väljas raudaia taga käratseb. Lõgistatakse raudvärava linki ja põrutatakse selle vastu.

„Hallo, tehke lahti!“

Ühe hüppega on ta august väljas. Ta on tugev mees ja särgiväel. Labida peale toetades vahib ta käskiva pilguga rahvahulka raudaia taga, nagu hindaks vaenlase jõudu.

„Mis te tahate?“

„Kus on see isand, kelle pärast see kõik on?“ küsib keegi poolpaljas rahva hulgast.

„See pole teie asi.“

Talle vastatakse pahandades. „Õiguse pärast räägib ta tõtt,“ ütleb keegi haritlase välimusega inimene rahulikult toonil. „Ei ole tööpoolest meie asi, kelle pärast see kõik on olnud. Täna ei ole see igatahes kellegi pärast. Olge heaks, mu herra, ja tehke lahti, muidu takistate meid ainult väheks ajaks. Meie tarvitame tänaseks üleüldiseks piduks veel veini ja toiduaineid ja et meie eeldada võime —“ kõneleja teeb käega viisaka liigutuse. — „Te olete muidugi ka külaliseks kutsutud.“

Mees tõmbab taskust võimekimbu ja viskab läbi aiavarbade. „Kui te ka tubasid tahate tühendada, siis jätke üks tuba vähemalt puutumata — küll te juba näete.“

Kuna rahvahulk sisse tungib ja treppe mööda üles läheb, astub mees jälle tagasi maa sisse ja jätkab kaevamist.

Hulk aega jannatakse ja käidakse keldri ning ülemiste kordade vahel. Siis jääb kõik vaiksemaks ja vaiksemaks ja pikkamisi tulevad kõik üksteise järele laiu treppe mööda tagasi, alla, pudelid käes, täis korve kandes. Mõnedel on portselaannõud või hõbeasjad kaasas. Vai-

kides lähevad nad välja, peaaegu kartlikult ja rõhutult. Keegi ei vaata kaevava mehe poole, sosistatakse omavahel, raputatakse pead ja minnakse edasi...

Natukese aja pärast, kui enam midagi kuulda ei ole, muud kui mõne langeva lehe sahinat, astub väikese kasvuga inseneer aiaväravast sisse. Ta jääb haua äärel imestanult seisma.

„Tere, herra riiginõunik.“

„Tere, herra Veiland.“

„Mis see tähendab?“

„Seda küsite teie veel! See haud on minu naise jaoks.“

„On siis tema —?“ kogeleb inseneer.

„Jah.“

„Ja haua kaevate siia? Ja teie ise?“

„Kes teine peaks seda tegema? Mina elan ükski selles majas. Kes oleks aidanud teda surnuaiale viia? Sees ei või teda ka enam pidada, sest kaks päeva on ta juba surnud — ja on väga palav.“

„Aga —?“

„Ma tean, mis te öelda tahate. Me saame kõik varsti suures, tulises ahjus olema. See võib olla. Nimetage seda korraarmastuseks või viisakuseks ehk ka vagaduseks — mis ma aga päev otsa tegema peaksin? See on ometi tegevus. Soo, nüüd ongi valmis. Ulatage mulle, olge heaks, käsi.“ Ta vinnab ennast hauast välja.

„Kas te ei taha mind matmise juures aidata, herra inseneer?“

„Jah, muidugi.“

Nad lähevad majasse, mille ukseid kõik laiali lahti. Paksud vaibad on humnikusse aetud ja tolmuga tallatud. Kapid ja kastid on lahti murtud, siin ja seal on portselaanitükke ja mahavisatud hõbeasju.

„Siin olid külalised,“ ütleb majaherra naeratades. „Sadanded inimesed olid siin minu saatusest osa võtmas. Lootuse järele on nad ennast peasjas viisakalt ülal pidanud.“ Nad lähevad poolpimedasse magadistuppa, kus surnu, tardunud suuruses, lavatsil magab. Kõik näib toas puutumatu olevat. „Näete, kui viisakad inimesed on, nad ei ole lähedalegi astunud.“

Nad kannavad surnu, kes linadesse mässitud, aeda ja lasevad hauda. Siis pilluvad nad kahekesi mulda peale; see on pikaldane ja väsitav töö palaval päeval, kusjuures palju ei räägita.

„Hauakingast ei ole vaja,“ ütleb lesk viimaks ja paneb labida kõrvale.

„Istugem natuke maha ja ajagem juttu.“

Nad lähevad lähemale pingile, suure pärnapuu all.

„Te ei ole veel öelnud, mis asja pärast teie minu juure tulite!“

„Ma tahtsin ennast ametist lahti paluda.“

Riiginõunik hakkab naerma ja lööb inse-
neerile öla peale.

„Seda nimetan ma viisakaks surmakandi-
daadiks; mul on aga kahju, et me lahkuma pea-
me; ütlen teile, see on mul kõige vastumeel-
sem! Meie kahekesi oleksime võinud midagi
korda saata! Ja kolmandaks oleks päike ol-
nud, millest meie kulda välja oleksime pumba-
nud; olgu ära neetud, et see seal üleval veel
mõnikümme aastat käära ei võinud! Pärast
seda oleks meil juba ükskõik olnud; nüüd aga
mitte.“ Ta istub kummargil ja joonistab kui-
va oksaga liiva peale.

Inseneer ajab ennast sirgu. „Herra riigi-
nõunik, teie leping on teine põhjus, mispärast
ma tulin: nii, nagu ta on, ei või ta jääda. Minu
leitud töötab väga suurt kasu, sellepärast ta-
haksin ma pool enesele saada. Ehk lihtsalt
öelda: ma astun teie ettevõttesse osanikuks...“

Ta seletab lähemalt, kuidas seda teha ja
lõpetab: „Ma ei räägi seda iseenele pärast,
rikkus ei huvita mind enam, aga ma tahaksin, et
mul ka niisugune maja ja park oleks — minu
lapse jaoks! Ma olen oma lapsele lubanud,
kui ma siia tulin — ta ei tahtnud mind kuidagi
tulla lasta — ma lubasin talle, et ma talle lossi
vestitaskus kaasa viin ja ühe lennuaparaadi,
milles elada võib.“

Riiginõunik on üles karanud. Särgiväel,
käed püksitaskus, jalad laiali, seisab ta inse-
neeri ees: „Inimene, sa oled hulluks läinud!
Pool! Ma olen ükski oma vabriku eluajal üles
ehitanud ja teile tulij ainult üks kord õnnelik
mõte — ilma minu abita ei oleks te proovigi
teha saanud! Ma peaks poole oma varandu-
sest teile andma?“

Nüüd saab ka inseneer ägedaks: „Kui see
teile ei meeldi, siis andke minu leping tagasi.“

„Teie olete lepingule alla kirjutanud ja sel-
lega on asi tehtud. Mis lapsesse puutub, siis
on see otse naeruvääriline. Teda saan ma juba
rahuldama. Ma võin teile praegu kinnitada:
selle maja ühes aiaga kingin teile päriselt ja
lennumasina peale selle. Läheme sisse ja tee-
me selle kirjalikult maha —“

Aga siis lähevad tema silmad suureks, nagu
näeks ta vaimu lähenevat ja järsku hakkab ta
naerma: „Õelge mulle, kas meie ei ole mõle-
mad hulluks läinud, nagu kogu inimkond, kas
meie ei ole päikesepiste saanud? Meie vaid-
leme praegusel silmapilgul ühe äri pärast! Ja
pärandame lastele varandust!“

„On teil ka lapsi?“ küsib inseneer.

„Mul on olnud.“

„Mis? Kas nad ka surnud on?“

„Minule on nad surnud. Poeg on uulitsa-
röövel ja tütar on lõbunaisterahvas. Aga jät-
kem selle ja kõik kasutud mõtted.“

Ta on jälle pingile istunud ja vaatab haa-
asele. „Ma olen eluaeg rehkendanud ja olen
õnnelik, et ma enam rehkendada ei tarvitse.
Mul on nii pidulik meeoleolu ja ma tahaksin need
paar tundi muretult mööda saata, see oli minu
viimane töö ja nüüd ei tee ma enam midagi.“

Nad vaikivad natukene aega, siis ütleb riig-
nõunik jälle: „Siiski, hauda oleks pidanud
õnnistama. Sest inimene ei ole ikkagi koer.
Õelge mulle, kas need mustakuue mehed usu-
vad, mis nad räägivad?“

Inseneer kehitab õlgu: „Mispärast mitte?
Vist küll. Nad igatahes usuvad, et nad usu-
vad.“

„Hästi öeldud. Nad räägivad nii kaua, kui
isegi uskuma hakkavad. Ja siis räägivad nad
sedasama teistele.“

„Aga on ka inimesi, kes iseenesest uskuma
hakanud.“

„Need on naised ja lapsed.“

„Kas neil ei või õigus olla?“

„Kas neil ei ole õigus? — Weiland, te olete
üks väga tark mees. Te olete väga õigejoone-
line ja oskate mõelda.“

„Mis minu mõtlemisesse puutub, siis ei ole
ma sellega mitte kaugemale saanud. Ma ei tea
mitte, mis asjade taga on, aga mis minu tütre
puutub, siis teab tema seda väga hästi; ta rää-
gib selle täheteadlasega tähtedest, nagu oleksid
need tal voodis; ta teab väga hästi, kuhu meie
pärast surma lendame. Ja et meie ühte jääme
pärast surma, see on kindel.“

„See on muinasjutt.“

„Minule näib, herra riiginõunik, et me liig
palju oma arveraamatutega tegemist teeme ja
liig vähe muinasjuttudega. Maailmade kõik ei
seisa koos ainult tõukest ja tõmbest — on vist
veel muud jõud olemas. Ma nägin oma silma-
ga, kuidas teie ühe kangekaelse mehe maha vi-
rutasite ja selle üle tahangi ma veel teiega rää-
kida. Kuidas jääb siis lepinguga?“

„Minugi pärast, teeme siis uue lepingu.“

„Õiguse pärast, ma ei tahagi seda uuendada.
Ja teie maja ei taha ma ka mitte. Ma ei taha
õiguse pärast mitte midagi enam.“

Nad seisavad natuke aega teineteise vastas
ja lahkuvad siis sõnalausematult.

*

Toomkiriku õpetaja ronib pimedat treppi
mööda alla keldrikonterisse.

Muidugi ei elanud vagad inimesed ka endi-
sel ajal palju paremini, aga siiski oli õpetajal,
kes kaua aastaid vaimust vaestest jutlustanud,
natuke häbi. Talle tuleb meele tema enese

mõnus kodu, milles tal kunagi mõttesegi ei ole tulnud neid aidata, kes siin pimeduses ja viletsuses elavad. Kunagi ei ole tal mõttesse tulnud selle maailma elu elatavamaks teha; ta on ainult taevalikkudest asjadest kõnelenud ja sellega teistele peale käinud, ära unustades, et teised maapealsed ülesanded vähem hädalised ei ole. Nüüd priiskavad ja pidutsevad ühed neist viletsatest, kuma teised lõpuni nälgima peavad. Nende piinlikkude tundmustega jõudis ta ukse juure ja koputas.

Eideke oli parajasti põlvili maas ja küüris oma kongi põrandat. Ta ütles: „Ah, herra õpetaja, ma ei ole enam kaua teid näinud. Ma ei jõua ju enam teie trepist üles minna.“

Õpetajal oli piinlik, ta istub ühe katkise tooli peale.

„Ikka agarasti tööl, proua Büttner,“ ütleb ta, et midagi öelda; iseeneses naeratas ta aga, et veel nüüd, mõni tund enne ilmalõppu, põrandat küüritakse.

„Kui Issand tuleb, peab kõik puhas ja korras olema. Muidu olen ma halb ümmardaja.“

Nüüd ei saa õpetaja enam naeratada; ta varjab oma tundmuse ja nikutab pead. „See rõõmustab mind, et teie seda teha suudate. Teie tervis on, tähendab, parem?“

„Mõelge ometi, herra jutlustaja, eilsest peale võin ma voodist väljas olla! See on mulle väga meeldiv — viimsepäeva pärast. Ei ole mitte ilus, kui ennast liigutadagi ei saa; ja teate, mis mulle iseäranis jõudu andis?“

„Nimelt?“

Ta komberdab kolde ette, kus piimakruus on. „Näete, siin on või ja peenleib — seda tõi mulle minu poeg. Isegi tüki praetud liha tõi tema. Ja et ilm väga palav on ning vett ei ole, siis tõi ta mulle ka ühe pudeli veini. Ma jõin sellest ühe lonksu ja see pani mu vere kohe kiiremini käima. Mõelge ometi, seda on kõik Philipp teeninud, tal on nüüd tööd jälle.“

„Soo, või nii?“

„Päevad ja ööed teeb ta nüüd tööd, tuleb alles hommikuks koju ja ei maga kuigi kaua; ja kirikus käib tema ka nüüd.“

„Jah, ma olen teda kirikus näinud.“

„Ainult vandumist ei ole ta ära harjutanud, aga see ei mõjugi väga halvasti. Mis te arvate, õpetajaherra, kas Issand saab temale armuline olema?“

„Ma usun seda,“ vastab õpetaja.

„Et ta nii imelik on, herra õpetaja, see on õiguse pärast minu süü; kes käskis mind niisuguse mehega ümber ajada! See oli mulle paras, et ta mind maha jättis, aga mis võib mu vaene poeg teha, et ta ilmale sündis!“

Õpetajal on midagi keele peal, ta tahaks

öelda, kes kõiges süüdi on, aga ta jätab selle ütlemata.“

„Siiski oli laps mulle armas ja hea mulle, kuni temast üle sõideti: ma olin parajasti tol korral pesuköögis tööl ja ei saanud tema järele vaadata; sellest päevast saadik oli ta kui moondatud, rääkis vähe ja ütles mulle ainult halbu sõnu. Koolis haavati ja pilgati teda; hiljemini tahtis ta naist kosida, aga ükski nägusam neiu ei tahtnud teda ja inetuid ta ei sallinud; ainult mina olin talle armas; isegi kui ta minuga halvasti ümber käis; ja ometi olin mina kõiges süüdi. Kas Jumal peaks meile andeks andma ja oma kotta vastu võtma?“

„Seda usun ma kindlasti ja sellepärast ma tulingi siia teie juure; aga öelge mulle, mispärast teie poeg ennast Philanderiks nimetab?“

„See on üks nali. Keegi Ladina keele tundja olla talle seletanud, et Philipp tähendada „hobusesõber“; minu poeg ei sallinud aga hobuseid oma õnnetuse pärast; „Philander“ pidi aga tähendama „inimesesõber“, ja seda tahtis ta heameelega olla; ta oli inimeste vastu alati hea, iseäranis vaeste vastu.“

Nad istuvad tükk aega vaikides; korruga kuuldu õue pealt kära, sammud tulevad treppi mööda; õpetaja tõuseb rahutult üles; koputatakse; üks lüüakse lahti ja sisse astuvad raudriides mehed, mõõgad külgedel; nad seavad endid kiiresti ritta, neile järgnevad kaks valges riides neitsit. Neil on tiivad õlgade küljes ja roosid juustes. Nad tõstavad tervitades käed üles; siis tulevad noormehed ja toovad ühe kanderaami, mis nad eidekese ette seavad.

See on põlvili langenud ja käed risti pannud. „Tuled sa, Õnnistegija? Mina olen valmis?“

Siis tuleb pikas mantlis, kuldvõru juustes, väike küürakas sisse. „Jah, ema, ma tulen, et sind ära viia.“

Ta märkab õpetajat oma ema selja taga, peatub ja kortsutab kulmu.

„Mis teil siin otsida on?“

„Ma palun teid tungivalt, Philander, jätke ta siia, kus ta on.“

„Miks me tema siia peaksime jätma? Ah, ma saan aru: tuhat aastat olete teie taevariiki jutlustanud, meid mustusse ja viletsusse jättes! Ka nüüd tahate tema siia jätta! Nüüd on aga tund tulnud ja teiegi põli otsas! Nüüd tahan mina aga oma ema ise taevasse viia!“

Eideke taganeb tagasi ja küsib: „Philander, kas sa Issanda nimel tuleb?“

„Mina ise olen Issand ja minu kõrval ei ole teist, minu nimi on Imelik Nõuandja, Jõud, Rahuvürst! Vennad, viige ta valitsuse paleesse. Ja täna öösel, kui Armastuse pühäl tuhanded

SHAKESPEARE'i „OTHELLO“, „ESTOONIAS“.

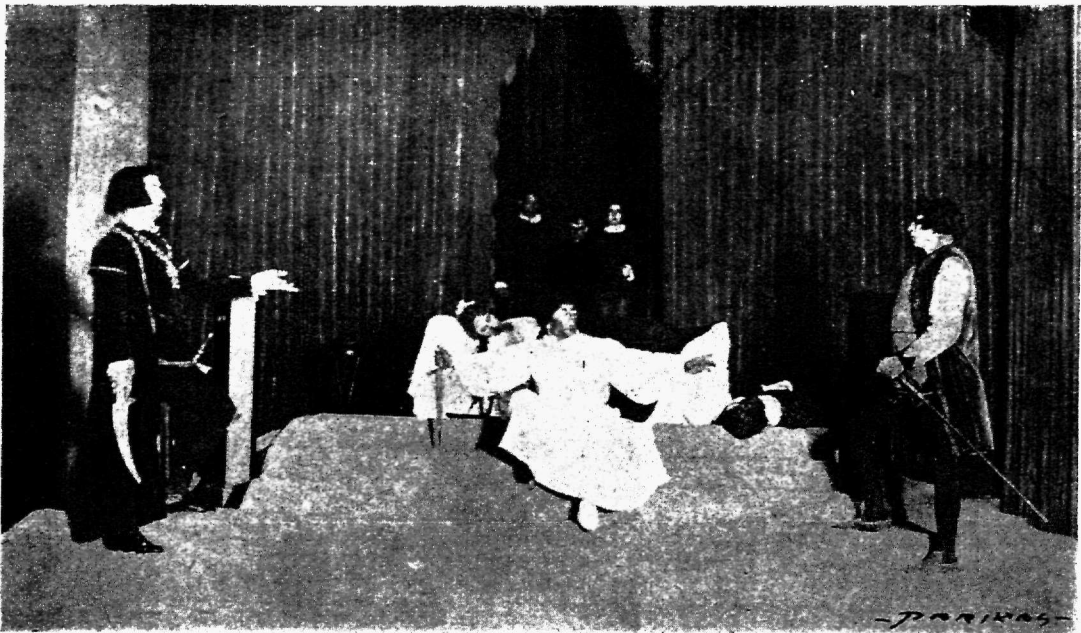

Foto Parikas.

Pilt 4 vaatuses.

Pilt 5 vaatuses.

Pilt 5 vaatusest.

foto Parikas.

tuled põlevad, peavad kõikide põlved endid tema ees niikutama.“

Kaks noormeest tahavad eidekese kande- raamile tõsta, aga ta karjub neile vastu: „Ma ei taha mitte! Ma ei taha mitte!“

„Aga, ema!“

„Philander, ma palun sind, jätta mind siia, sest sa ei ole mitte Issandast, vaid saadanast! Õnnistegija, aita mind!“ Ta on ennast lahti kiskunud, tuigub, kukub, pea langeb vastu kol- denurka, veriselt lamab ta maas.

„Ema, ema!“ Kuningas põlvitab oma ema ees punasel mantlil ja nutab.

„Minge kõik välja!“ käseb õpetaja niisugusel toonil, et keegi vastu ei julge panna. Kõik lähevad sõnalausumatakt välja.

„Tõuske üles, Philipp, paneme teie ema voodisse.“ Nad teevad seda ühisel jõul ja siis surub õpetaja surija silmad kinni.

„Ja nüüd on küllalt naljast, käske oma rah- vast, et ta jälle mõistuse pähe võtaks. Veel on aega, aga see on ka viimane aeg.“

Philander vaatab talle vihase otsa: „Või see on nali? Nalja on meiega tehtud ja meie olime nii rumalad, et seda teha lasksime. Aga

nüüd tahame meie kord nalja teha ja teie üle naerda.“

„Hea küll, teil on õigus,“ vastab õpetaja. „Üks osa inimesoost on võitluses elu eest viletsusse jäänud; tunnistan enese kaassüüd- laseks. Aga on sest kasu, kui teie niisuguse võimatu nõudmise üles seate? Meie seisame nähtavasti suure uue ajajärgu ees. On põh- just uskuda, et me seal lõikame, mis me siin külvanud; sellepärast muretsegem selle eest, et lõpp siin hea oleks.“

„Seda ma just tahangi, aga et midagi uut tuleb, seda ma ei usu ja selle peale olen ma val- mis kihla vedama.“ Ta sirutab oma käe õpe- tajale. „Ma olen seal üleval valmis teile igat hinda maksuma. Ja kui seal ka midagi oleks, mina arveõiendamist ei karda.“

Õpetaja on tahtmata tema käe haaranud. „Kas teie ei kardate iseennast, kui teie kõigile pattudele andute?“

„Ei ole enam pattu, on ainult õigus elu peale.“

Ta pöörab end ümber ja läheb välja. Varsti on seal tema käsutamist ja sõjariistus salkade marssimist kuulda. (Järgneb.)

Et kellelgi uued saapad jalas, sellega pole veel öeldud, et ta uusi teid käib.

I. I. Mohr.

*

Maailmas pettumise põhjus seisab sagedas- ti nimelt selles, et oleme pettunud iseendas.

I. I. Mohr.

Hinge mõistmine on kõrgeim mõistmine, ja pole midagi kõrgemat kui on tõde.

India vanasõna.

*

Mida sügavamini mõistad oma elu, seda vähem on sul usku tema hukkumisse surmas.

Tolstoi.

EESTI MAJANDUS SÕNAS JA PILDIS.

Esimene Tartu Eesti naisselts

asutati 22. märtsil 1907. a. Õieti juba 1905. a. algul saadeti 1. põhikiri kinnitusele — aga varajane pääsuke ei too suve — põhikiri jäi tookord kinnitamata.

1. nov. 1910. a. avas selts kangakudumise ja käsitöökursused prl. Alma Johanson'i juhatusel.

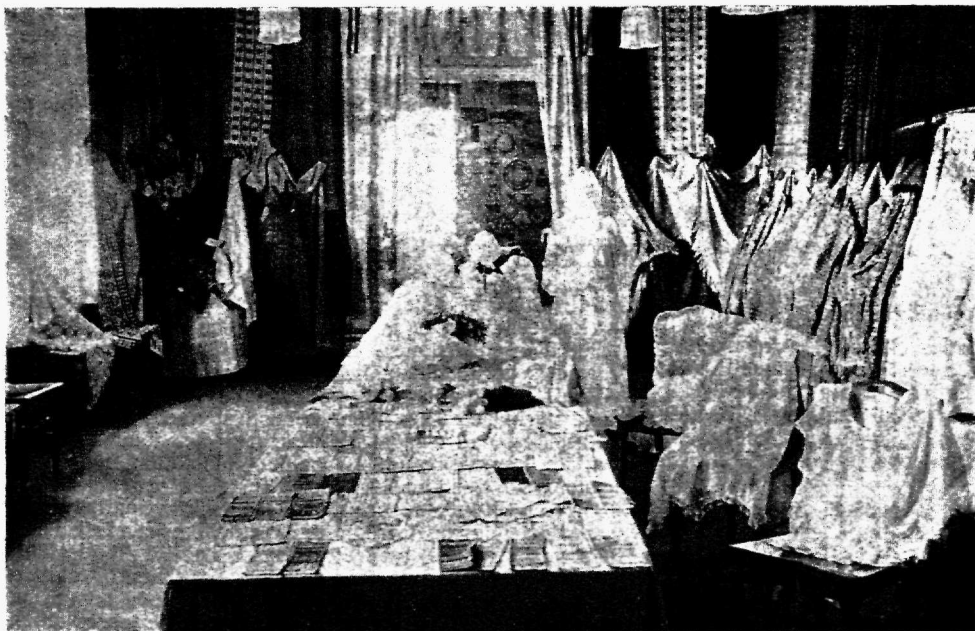
Oktoobrikuus 1910. a. tegi „Põllutöölehe“ toimetus naisseltsile ettepaneku „Käsitöölehe“ väljaandmist oma kätte võtta — mis elavat huvi leidis ja 1. jaanuaril 1911. a. asus naisselts „Käsitöölehe“ väljaandma — toimetajaks prl. Marie Reimani määrates.

Et leht ennast alguses ära ei tasunud ja lugejate arv väike oli, asutati seltsi liikmete hulgast toetajatekogu, kes ennast kohustasid puudujääki kandma. Lugejate arv aga kasvas kiirelt, ka sai leht Tartu rahaasutustelt puhtakasu jaotusel toetust, nii et varsti omaga välja tuli ja juba 1911. a. lõpul suurendati „Käsitöölehe“ kirjanduslist osa, nimetades seda „Naiste Töö ja Elu“, mille toimetajaks sai pr. Marie Reisik, praegu — pr. Helmi Pett-Mäelo. 1911. a. avati väike kauplus, käsitööde ja tarbeainete jaoks.

Raskeil sõjapäevil oli elu kitsas. koosolekud keelatud jne. Seltsi tegevus ei ulatunud kursuste alahoidmisest ja häälekandja väljaandmisest kaugemale. Osa seltsi ruumest pidi välja üüritama maleva bürooks ja Põhja-Balti komiteele. Kuna teiste seltside ruumid sõjategevuse all kinni, koondus kogu tolleaegne seltskond-

Nurgake käsitöökojast. Tartu Naisseltsi kooli ja kursuste õpilaste tööd.

Nurgake käsitöökojast. Tartu Naisseltsi kooli ja kursuste õpilaste tööd.

lik tegevus naisseltsi ümber.

Üleriikline revolutsioon andis naistele hääleõiguse, tõi järsu pöörde ka seltsi tegevusse, se-niste keeldude asemele astus täieline sõna- ja koosolekute-vabadus.

Naisseltsi asutati üle kogu maa. Ka Tartu naisselts koondus ja hoogsalt hakati ühes teiste Tartu organisatsioonidega kogukondliku elu korraldavast tööst osa võtma.

Enamlaste ja Saksa okkupatsiooni ajal olid seltsi tegevusvõimalused halvatud.

Naisseltsi tegevus koondus aga uuesti Eesti Vabariigi algul, kus rahvastumne tõusis ja naised ennastalgavalt töötasid, õmmeldes sõjaväele pesu, mütsi, kasu-kaid, käesidemeid jne., mille arv tuhandeteni ulatas. Esimesed sõdurid Tartust saadeti lii-

Nurgake käsitöökojast. Tartu Naisseltsi kooli ja kursuste õpilaste tööd.

nile naisseltsi poolt muretsetud soojades riides. Korraldati korjandusi majast majja — sõjaväehaigemajade heaks. Haavakliinikus käisid 6 kuud järgimööda naisseltsi naised haigete juures abiks ravitsemas. Pühadeks muretseti kingitusi sõduritele ja haavatutele. Naisselts oli koht, kuhu alalõpmata pöörati ühe ehk teise rutulise asja pärast, ja siin tehti, mis võimalik.

Rahuajal võib selts oma etteseatud sihis jälle tegevust jätkata — et ehitada Eesti koda ja edendada Eesti tööd. Ja ikka jälle asub naisselts oma kooli ja kursuste juure.

1920. a. sügisel avati õmbluskursused ja 1921. a. sügisel 2-aastase õppeajaga käsitöö- ja õmbluskool, mis hea eduga ja rohkel osavõttel meie paremate õppejõudude juhatusel töötas. Et aga kooli ülalpidamise seitsile aimeliselt liig raskeks läks, kuna valitsuse toetus võrdlemisi väike oli ja ministeerium soovis, et kutse-

koolid ühe katuse all oleksid, lõpetati õmbluskool 1923. a., et naisühing teda jätkaks. 1922. a. avati üheaastase õppeajaga majapidamiskool. Kooli kõrval töötavad lühemaajalised kursused. Õpilaste poolt valmistatud lõunatoite antakse välja, milline sissetulek kooli kulude katteks läheb, kuna õpetajate palgad valitsuse poolt makstakse.

Kangakudumise kursused, mis 1910. a. avati, töötavad 1922. aastast saadik pr. Ebba Sarali edukal juhatusel, kes huvi ja hoogu õpilastes äratada on suutnud ja iseäranis tähelepanu väärrib oma moderniseeritud Eesti muistsete mustritega. Telgi on kursustel 20 ümber. Kursuste kulud kannab naisselts.

Kudumiskursuste kõrval asub kodukäsitöökoda, kus koolis ja kursustel valmistatud töid müüakse, tellimisi vastu

võetakse, mustrid joonistatakse, modern ja Eesti laadilisi käsitöid alatakse jne. Edaspidi kavatakse kodukäsitöökoda hästi laiendada, et ta igale perenaisele kõige lähemaks abiks oleks igasugu kodukäsitöö alal. Kodukäsitöökoda korraldab komisjon pr. Salme Paldrocki juhatusel.

Oma kursuste ja kooli töid on naisselts rahvale katsumud tuttavaks teha iga-aastaste kursuste ja kooli lõpul korraldatavate näituste kaudu — ja need on ikka tähelepanu leidnud, iseäranis kudumisosakond oma algupärase ja huvitavalt korraldatud Eesti muistsete mustritega. Kes viimasel ajal tähele pannes on jälginud meie põllutöö- ja tööstusnäitustel käsitöö osakondi, peab küll morganud olema suuri edusamme maitse kui ka tehnika alal, mida kindlasti ka naisseltsi kauaaegse töö, kooli ja kursuste teeneks võib pidada.

MÕNDASUGUST.

Kas on madudel nõidusväge?

Teaduslikkudes ringkondades eitatakse usku madude nõidusväkke, millega ikka jälle kokku puutume kihvtmadude poolest rikkas troopika- ja alatroopika mais, ning seletatakse mõnede väikeste imetajate ja lindude omapärast ülalpidamist mao vastu kas uudishimuga ehk püüdega, karjetava rõõvli tähelepanu kõrvale juhtida poegadelt

Ei tohi aga mõõduandvatena esineda need vaatlused, mis tehakse vangisolevate madude ja loomade juures, kes määratud neile söögiks, sest esiteks söödetakse madu, kelle olemus vangis väga palju muutub, suuremalt jaolt kodustatud loomadega, kelle enesekaitse-instinkt ei esine enam nii tugeval kujul, kui metsikul loomadel ja teiseks, kui antakse vahest toiduks metsikul loomi, siis täiesti isesugustes tingimustes, kuna söögiks pakutav loom on pärit teistsugusest ümbruskonnast kui

madu ja peale selle satub võõrasse ümbrusse — puuri — kus esile ei tule ta loomulikud omadused.

Sarnase küsimuse otsustamisel on aga peatähisus vaatlusil ja tähelepanekuil vabas looduses. Mina olen võõrail mail palju aega pühendanud just kihvtimate madude uurimisele, kes mind kui endist zooloogi huvitasid kõige kõrgemal määral. Selle juures olen jõudnud kihvtmadude saakloomade iseäraliku ülalpidamise mõttes teistsuguste resultaaside juure, kui need praegu üldiselt maksvad. Nõnda tuli tihti ette suurte kihvtmadude poolest rikkas Lõuna-Aafrika stepis, et väikesed närjad loomad mitmesuguste seal ette tulevate nastiku-liikide lähememisel ei teinud mingisugust põgenemiskatset, vaid endid kinni lasid haarata, ilma et katset oleksid teinud end kaitsta, kuna aga vangistatud eksemplareid juures tähele võis panna, et isegi valged hiired, kes suhu haaratud ilma kihvtitusega, end kaitsesid kuni mao kõrisse kadumiseni, hammustades nende lõugade ääri.

Et vabaduses olukorrad siiski isesugused on, seda õpetas mulle järgmine vaatlus: Ühel päeval omandasin kahvritelt kena väikese „mullamehikese“ Lõuna-Aafrikas elutsevate harjaslaste liigist (*Geoscirus capensis* Kerr). Loomakene, kes alles hiljuti oli võõrdunud emapiimast, tasus mulle hoolsa kasvatuse väga taltsa olekuga ja kiindumusega. Pärast tõi selle loomakese Euroopasse. Stuttgardi loomaaias elas ta veel kaua aega ja leidis omale palju sõpru, sellepärast et ta koos elas ühe metskassiga, kelle ma üles kasvasin temaga seltsis. Selle loomakese juures tegin järgmise tähelepaneku: Kui ma talle teele ette asetasin tapetud kihvtmao, siis pidas ta end niiviisi ülal, nagu ma seda tema juures muidu kunagi pole märganud. Nimelt oli ta surnud mao läheduses nagu kivinenud, põrnitses seda kõige suurema ehmatusena; ta karvad olid püsti, tihedate karvadega kaetud saba, mis tal harilikult järel lohises, seisis kangelt üleval, mille juures saba kergesti värises. Avaldades sarnaseid suure hirmu tundemärke, läks loomakene hiljutitapetud maole üsna lähedale, taganes siis vähe maad ja lähenes ikka jälle uuesti, kuni ma mao ära koristasin, et loomakest mitte üleliig ärritada. Tapetud sisaliku vastu oli ta aga niisama ükskõikne, kui teistegi tapetud loomade vastu. Kihvtita madudega ei saanud ma katset teha, sest peaaegu kõik Lõuna-Aafrika maod on kihvtised, ka oli mul kahju ohverdada väikest loomakest elusale kihvtmaole.

Seda katset tegin mitu korda ja alati sain mulje, et siin tegemist on isesuguse hüpnootilise mõjuga, mis vastuvõetav rohkem veel haistmise kui nägemise kaudu. Loomakesel, kes noorelt oli sattunud minu hoole alla, polnud vist ennem kordagi olnud kokkupuutumist kihvtmadudega, mis ka kindlasti oleks maksnud ta noore elu. Siin võib tegemist olla ainult päritud instinktiga, mis otsekoheselt kokkupuutumisel maoga näib vähe otstarbekohane, kuid mis kasulik võiks olla roomaja haistmisel kaugema maa pealt. Siin ei tohiks aga mingit osa etendada otstarbekohasuse moment, nagu tihti looduses.

Ma arvan, et ka see paanilik hirm, mida näitavad kõik alvid, noored ja vanad, nähes surnud või elavat madu, vähemalt osaliselt on seletatav instinktiga — sel juhul on see enesekaitse instinkt, — kuigi sarnase kõrgel astmel seisva ühiskondliku looma juures tuleb arvestada harjumusega ja järeloomamisega. Üks noor roheline merekass, kelle ma üles kasvasin, näitas igatahes hirmu mao ees, kuigi tal vaevalt võis olla osaks saanud ema õpetus.

Ka see meeletu kartus, mis madude vastu üles näitavad Aafrika hobused, on seletatav rohkem instinktiga, kui nende endi ehk neile edasiantud halbade kogemustega, sest et suurte kihvtmadude hammustamine toob surma isegi hobustele. Võiks ju oletada, et hobune kar-

dab mao liigutust, kuid suurem hulk madusid, kõige pealt just rästikute liigist, on täiesti vagased enne kinnihaarimist. Minu Basuto-Pony oleks ükskord mu peaaegu sadulast maha visanud, tehes määratu hüppe kibuvitsa põõsasse, mis sundis mind oletama mõne mao lähedust. Ehmatuse põhjuse aga leidsin pika otsimise järel karde- tud läikivroheline „Mamba“ kujul, kes oksalt alla rippus ja kelle juures elu avaldas ainult pea.

Et kihvtmaod, kes arvavad endid olevat väljaspool tähelepanu, vabaduses endid ülal peavad hoopis teistviisi, kui seda näha võib vangistatud madude juures, selle näiteks olgu toodud samuti üks juhus. Nägin üht keskmise suurusega väga laiska seltsi madu, keda tüki aega olin vaadelnud stepis ja kes nendele loomadele oma se tuumusega kerra tõmmatult maas lamas, äkki nagu noolt otsesihis lendavat tüki maad, mille järel ta jälle lamama jäi väljasirutatud olekus, ilma et oleks tõmbunud uuesti kerra. Ma ei saanud kindlaks teha, kas teda oli ärritanud mõni saakloom. Igaüks, kellel juhust on olnud tähele panna seda liiki laiske madusid, võib arvata mu imestust sarnase nähtuse üle.

Prof. dr. Herm. Küttneri jär. O P.

Kindral Nogi.

Meil kõigil on veel meeles Vene-Jaapani sõjast kindral Nogi nimi. Tema oli see, kes peale pikemaajalist piiramist sundis Vene kindluse Port-Arturi alla heitma. See kindluse võtmine otsustaski õieti selle sõja lõpulikult. Kui kindral Nogi sõjaväljalt koju jõudis, näitas Jaapani keiser tema vastu üles kõige suuremat austust; talle annetati kõige kõrgemad Jaapani aumärgid.

Kindral Nogiga ühes läksid sõtta ka ta kaks poega, kes mõlemad Port-Arturi piiramisel langesid. Rohkem lapsi tal ei olnudki.

Kui keiser, keda Nogi üle kõige armastas, suri, siis ütles ta:

„Nüüd ei ole minule enam kedagi järele jäänud.“

Tema tuli otsusele, et ta sellest, mida juba on teinud, mingit paremat ei saa teha. Ja mis tal nüüd veel üle jääb, on see, et nii talitada, nagu samuraide (kõige kõrgem seisus Jaapanis) seadused seda käsivad. Tal tuleb oma surmaga kinnitada oma truudust keisri vastu.

Ta kutsus sõbrad oma juure, kuid läks ise teise tuppa. Mõne minuti pärast kutsus ta külalised ka sinna. Kui need teise tuppa astusid, nägid nad, et Nogi lamas põrandal vereleigis.

„Ärge saage ärevaks.“ tähendas neile Nogi, „minul on veel elada kõigest tund aega, — võib olla, veel vähem. Kulutame selle aja, mis mul veel on, rahulisele jutuaajamisele. Kuulake minu viimast tahtmist.“

Külalised istusid surija kindrali ümber ja ta seletas neile, mispärast oli astunud selle sammu. Niisama

Kõige pikem võlvsild maailmas.

See sild ehitatakse Sydney Harbouri (Austraalias). Silla üldpikkus on 3770 jalga, peavõlv on 170 jalga pikk.

avaldas ta ka sõpradele oma viimased soovid. Kõige pealt soovis ta seda, et iga jaapanlane saaks sellest teada, kuidas ta oli lõpetanud oma elu. Ta soovis seda, et iga jaapanlane, kes armastab oma isamaad ja keisrit, mäletaks ta eneseohverdamise sammu.

„Mina tegin kõik, mis suutsin. Ma suren rõõmsa meelega ja võib olla, et mul on õnn seal jälle viibida oma armsa keisri läheduses.“

Oma maja, kus Nogi elas kogu eluaja ja kus ta ka suri, selle püüdnud ta Jaapani rahvale.

Jaapanlased kõnelevad Nogist kõige suurema aukartusega.

Agale meile on see idee, mille eest Nogi suri, küll täitsa arusaamata. Kollaste ajud ei mõtle nii, nagu valgete omad.

Sellel ajal, kui külalised istusid surija kindrali juures, lõpetas ta abikaasa oma elu teises toas, ilma et selle juures oleks avaldanud mingit häält. Kui tuppa tuldi, leiti ta sealt juba eest surnult.

Nüüd on kindral Nogi maja, kõneleb Vene reisija Krõmov, jaapanlastele otse pühaks paigaks. Selle ümber käivad alatasa inimesed, vaatavad sisse lahtistest akendest, joovad püha vett aiast olevast väikesest kaevust, vaatavad tühje hobusetallisid jne. Maja sees on kõik nii jäetud alale, nagu oli Nogi surma puhul. Ka verist kohta põrandal ei ole puudutatud ja aasta nelja eest võis näha seal tumedat loiku. Kogu maja sissead on haruldaselt lihtne, isegi silmas pidades Jaapani olusid, ja Nogi oli nähtavasti kuulus oma vähenõudliku eluga. Ka see pannakse alati näituseks, nagu jaapanlased suure vaimustusega kõnelevad ta viimasest suurest teost.

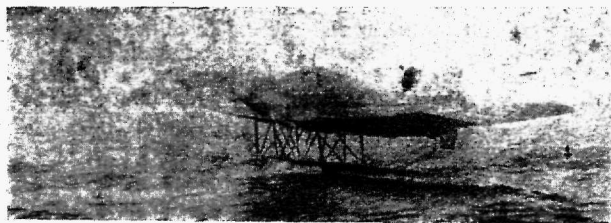
Londoni õhukaitse.

Edenev õhuasjandus on juure toonud senistele sõjariistadele hirmsama hävitusabinõu — suurejõulised lõhkepommid, mis lennumasinatelt suuremate tööstusja elutsentrumite — linnade peale visatakse.

Kaitseks niisuguse hädaohu vastu tulevikusõjas on Inglise peastaap välja töötanud suurejoonelise plaani Londoni kaitsmiseks õhukallaletungimiste vastu.

Juba valmistavad erilised vabrikud Inglismaal suurejõulisi pomme, kuna valitsus ostab kokku Londoni ümbruses suured maa-alad, et sinna aerodroomisid ehitada.

Valmistatakse suur hulk tehniliselt täiendatud akus-

Pilt 1.

Lennuki kasutamine polaarala uurimisreisidel.

Polaarala uurija Amundseni kavatsusest Aljaskalt lennukil üle põhjanaba Spitzbergeni lennata, on ajalehtedes tihti juttu olnud.

Läinud suvel pidi Amundsen oma teekonna algama, kuid jättis selle pooleli, sest et Ameerikas tema lennukile kõlbmatu puualus oli ehitatud, mis proovisõidul murdus. Tol ajal juba teel viibiv abiekspeditsioon aga jätkas sellest hoolimata üksi oma teekonda ja tal õnnestus rohkearvulistel uurimislendudel Spitzbergeni üle tähtsaid geograafilisi andmeid koguda, samal ajal ka

tilisi aparate ähvardavast hädaohust teatamiseks. Aparaadid on elektri-traatjuhedega üksteisega ühendatud ja võivad liginevate lennumasinatena müüna juba õige kauge maa pealt kinni püüda ja edasi anda.

Peajaamas on suur kaart, millel põleb määratu hulk värvilisi elektrilampe. Oletataval kallaletungimise foonil on üles seatud lambid, mille värvid kaardi lampide värvidega ühte lähevad ja mis esimese signaali puhul põlema süttivad. Nende lampidega on võimalik selget ülevaadet saada ligineva vaenlase liikumisest ja selle järele kaitsejõududele korraldusi anda. Kohe antakse peapunktist käsk aeroplaanidel vaenlase õhujõududele vastu astuda.

Lähemal ajal kavatakse Inglise peastaap suuremaid aeroplaanide öösiseid manöövreid korraldada, et tegutsemisvõimalustega tutvuneda. —ste.

Uus ekspeditsioon Himalaja mäeharjale.

Märtsikuu lõpul on kavatsatud uut ekspeditsiooni Mount-Everestile alata. Ekspeditsioonist osavõtjast on suurem osa Inglismaalt, kus mõte algatatud, juba lahkunud. Salkkonna, millega ka rühmkond Alpide uurijaid ühineb, juhiks on maailma kõrgeima mäeharja saavutamisevõitlusis juba kuulsaks saanud kindral Bruce. Tema kaasas läheb neli, viis seltsimeest 1922. aasta ekspeditsioonist, nende hulgas kapten Noel, kelle hooldeks eelmisel teekonnal oli ülesvõtete tegemine. Reis algaks Darjilingist sama teed läbi Tiibeti, nagu 1922. aastalgi. Arvatavasti jõuab reisialkond mai alguks Rongbuk-oru pealaagriipaika; Mount-Everesti harjale tungimiseks loodetakse algust teha võivat mai lõpul või juuni algul.

Üks täielikumaist Idamaa raamatukogudest.

Jeruusalema Juudi ülikooli komitee poolt on Jeruusalema Juudi rahvusliku raamatukogu jaoks omandatud tuntud Idamaa raamatukogu, mis kuulus kadunud prof. Ignatz Goldzieherile Budapestis. Raamatukogu, mis kuuetuhande köite ümber sisaldas, viidi ka juba veebruaril lõpul üle Triesti Palestiinasse. Ta on üks maailma kuulsamatest eraamatukogudest oma Idamaa teoste poolest, mida prof. Goldzieher kogu oma eluaeg mitmesugustelt rahvastelt on kogunud. Raamatukogus leidub palju haruldasi Araabia, Persia ja Türgi köiteid, mille hulgas mitmed esinesid ainsamate eksemplariidena Euroopas.

Pilt 2.

uurimisreisei abinõude suhtes mitmesuguseid tehnilisi kogemusi saavutada.

Lennukitel oli peale toidumoonna, laskeriistade, suuskade ja muu tarviliku ka veel kaasas päevapildi tarbeks ja hea kinoaparaat, mis võimaldas palju huvitavaid ülesvõtteid teha. Lennukid ise olid tehniliselt igakülgselt täiendatud, nii et nendega nihiasti õhus, maal kui ka veel võis liikuda. Siin toodud pildil (nr. 1) näeme üht nim. lennukitest, varustatud sellekohaste ujumisvahenditega, veel ja samuti (nr. 2) suuskadega varustatult lumeväljal edasi tormavat.

N A L I.

Ei heida meelt. Üks ajakirjanik, oma seisuse uhkus, oli surnud. Ruttu asus ta oma hingega teele taeva poole. Üles jõudes, koputs ta suurele uksele. Kui Peetrus teda nägi, küsis ta umbusklikult, mis ta maa peal oli.

„Ajakirjanik,“ vastas ajakirjanik:

„Ajakirjanik,“ hüüdis Peetrus ehmunult ja lõi taevavärava kinni. „Välja heidetud. Meil on küll veel rohkesti ruumi, kuid ajakirjanikke ei võta meie põhimõttelikult vastu.“

Tähendab, ei võeta vastu, mõtles ajakirjanik ja märkis juhtumise oma Block-Notes'i lahtrisse: viisakus tänaval. Siis rändas ta põrgu poole, sest ta ei tahtnud oma elua määrgades pilvedes istuda. Vaevalt oli põrgu peremees teda näinud, kui ehmatanult hüüdis:

„Sa ei ole ometi...?“

„Ajakirjanik, igatahes,“ hüüdis see vahele.

„Ajakirjanik?“ hüüdis kurat nii, et põrgu värises. Välja heidetud. Ei ole ruumi!“

Ja lõi nina all ukse kinni.

Kui mitte, siis mitte, arutas mõttes ajakirjanik ja rändas ühele elanikkudeta tähele ja asus sinna elama. Siin asutas ta oma ajalehe. Ja neli nädalat hiljem oli ta kahe prii läbikäigupileti omanik. Üks taeva jaoks, teine põrgu jaoks.

*

Kaastundlik! — Kogu maja maha põlenud! Vaesed inimesed!

— Ah mis vaesed! Maja olnud õige kõrgelt kinnitatud.

— Vaene kinnitusselts!

*

— Kas sa ei leia, et ahvidel midagi alatut oma esinemisviisis on?

— Arusaadav, nad sarnanevad ju inimestele.

*

Muusikeri lapsed. — Mitu teid siis on, kallikesed?

— Üks oktaav!

*

Soovitus. — Kuulutasite ajalehes, et jooksupoissi vajate, kes üksildase eluga harjunud. Siin on vangimaja tunnistus, et ma seitse aastat järgimööda üksikus kongis istusin.

*

Berliini võsu. Isa õrnalt: — Maksikene, oled sa minu poeg?..

— Küsi ema käest, — vastab jõmpsikas.

*

Ettenägelikult. — Herra Meier, mispärast oma pojale nii naljakad nimed panite: Emiil Xaver Caesar?!

— Na vaadake, kui ta kord suureks kasvab ja kuhugile reisib, ning reisikohvritel ainult nimi Meier seisaks, poleks kellegil ta ees aukartust. Aga nüüd võib ta kord kohvritele maalida lasta: EXC. Meier — ning igaüks arvab ta ekstsellentsi olevat.

*

Ema sai nüüdsama huvitava teate ja seletab oma väikesele tütrele:

„Armas Mimmi. Tädil on laps ja nüüd on sinu ema tolle lapse tädi, isa tema onu ja sina oled tema väike täditütar.“

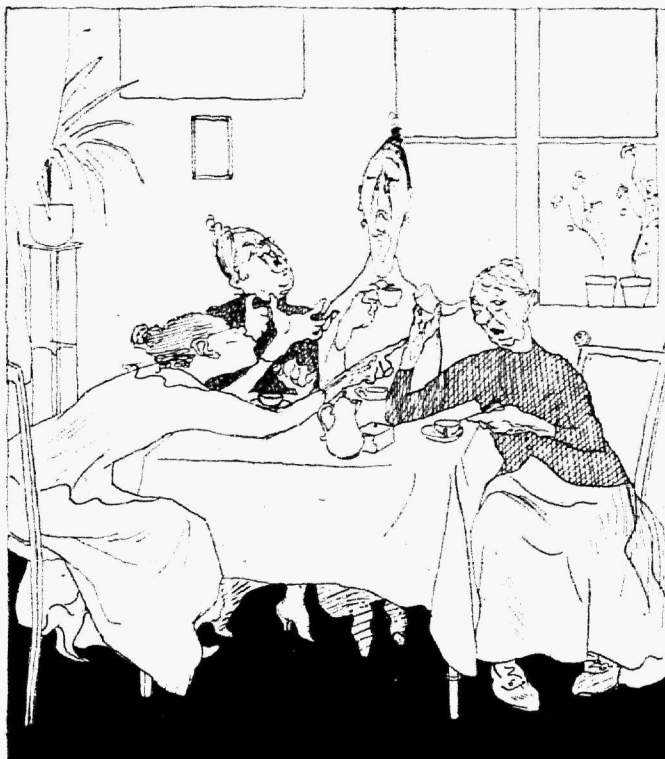
„Tõesti.“ ütles Mimmi inestanut, „küll see läks aga ruttu.“

*

Haige: „On võimalik operatsiooni hädaohuta läbi viia?“

Arst: „Armas herra, see ongi sama, mida meie kindlaks teha tahame.“

Kohvijooming.

Nad on täies hoos.

„Noh, Jaan, oled sa emmast preili Amaliega kihlanud?“

„Ei, tema perekond oli selle vastu.“

„Ja mis ütleb preili Amalie? Kuidas vaatab tema asja peale?“

„Tema kuulub ju ometi ka perekonna hulka!“

*

Et oma raha maksustamise eest kindlasse kohta panna, ostis keegi vabrikant auto.

„Kas tahate ise sõita või palkate endale autojuhi?“ pärib üks tuttavatest.

„Ei, minu poeg peab sõitmise ära õppima.“

„Autojuht on teile muidugi natuke kulukas?“

„Sugugi mitte! Kui meie aga ükskord endid teekraavist leiame, siis oleme vähemalt omavahel.“

*

Kohtus tekib asja arutamisel järgmine kahekõne:

Kohtunik: „Olete abielus?“

Kaebalune: „Enesest mõista.“

Kohtunik: „Kellega?“

Kaebalune: „Naisega.“

Kohtunik: „Arge vastake mitte nii rumalalt, mehega ei või ju abielus olla.“

Kaebalune: „Siiski, herra kohtunik. Minu õde. näiteks, on mehega abielus.“

*

Neiu Roosiõis. aastates neitsi, jutustab: „Mina, proua Kuusk, mina oleksin võinud juba ammu abiellu astuda.“

„Väga õige, kuid miks teie seda ei teinud?“

„Jah, tema ei tahtnud!“

Koolis. Õpetaja: — Pidage meeles, lapsed: õndsam on anda kui võtta.

Väike Joonas: — Seda ütleb minu isagi alati.

Õpetaja: — Sinul on siis hea isa. Mis on ta amet.

Väike Joonas: — Rusikavõitleja.

Raskes seisukorras. Proua Pompala: — Ma olen väga raskes seisukorras ja ei tea, mis oma mehega peale hakata. Ta läheb iga päevaga ikka hajameelsemaks.

Proua Pompala: — Mis ta siis jälle on teinud?

Proua Pompala: — Nagu teate, müüsin kõik hobused ja ostsin automobiili, aga nüüd on mu mees autole neli koormat heinu ostnud.

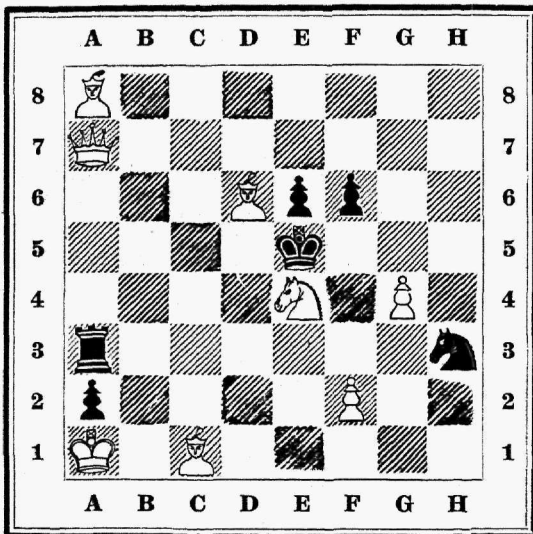
MALE.

Ülesanne nr. 12.

Kokku seadnud G. Chocholeous.

(Berliini turniirilt).

Mustad.

Valged.

Valged: K a1, L a7, O c1 ja a8, R e4, S f2 ja g4.

Mustad: K e5, V a3, O d6, R h3, S a2, e6, f6.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Lõpumängu nr. 4 lahendus:

1. O f1 — d3†, K f5 — f4,
2. O d3 — e4, K f4: e4,
3. a6 — a7, O g4 — e6,
4. a7 — a8L†, O e6 — d5,
5. L a8 — a1! jne.
3. (a6 — a7), O g4 — f3,
4. a7 — a8L†, K e4 — e3,
5. L a8 — a3†, K e3 — f2,
6. L a3 — b2†, O f3 — e2,
7. L b2 — d4†, K f2 — e1,
8. L d4 — a1†, K ükskõik,
9. L a1 — h1

ja valged võidavad.

Õiged lahendused selle lõpumängu kohta saatsid: Martin Villemson (Pärnust) ja A. Kuusik (Hallistest).

A. B.

Kirjavastused.

H. T. T—us. Luuletused ei ilmu, nõrgad.

Homos. T—us. Meile tuleb nii rohkesti algajate töid, et raske oleks kirjalikult nende kohta „arvamist“ avaldada. Leppige sellega, kui ütleme, et „Rosietta“ avaldamiseks nõrk on. Ka „Mesikuu“ ei sobi meile.

A. E. P—s. „Hiinlased ja peegel“ ei lähe meile.

R. K—n. Teie luuletuste kohta sama vastus.

J. K—s. Siin. „Õhtu alevis“ avaldamiseks nõrk.

G. I. H—K—s. „Mina, sina, tema“ ei lähe meile.

A. U—n. T—s. Mis teie õieti öelda tahate, jääb arusaamatuks. Miks peaksime seda kirjutust siis avaldama?

Meie kunstikaasande puhul.

Oli kord aeg, mil kunstiharrastaja kippus dikteerima kunstnikule reeglid, kuidas peaks maalima, et pilt meeldiks. Kuid need reeglid kammitsesid peagi harrastajat ennast enam kui kunstnikku, kes, tahtes anda oma parimat, võis alistuda ainult oma loomevõime sünnipärasille seaduslikele. Harrastaja pidi ümber õppima; ja õppiski, kui tõepoolest armastas kunsti. Tänapäevane kunstiharrastaja teab, et iga kunstnik on omapärane maailm eri kliima, eri viiside ja kommetega, millele üle ei saa otsustada, veel vähem neist osa saada säärasel moel. nagu too Eesti soost Pariisi rätssepp, kellest Tuglas kuskil jutustab — või oli see ainult suusõnal? —, et ta Marokko leidnud olevat vastiku maa, kuna sealsel meeslikonnal pole aimu pükste pressvoldist. Teadagi ei pääse me ialgi ei Marokkot, ega ühegi kunstniku imemaad nägema, kui talle ligineme o m a pressraua ning tahtmisega o m a pressvoldid kõikjale külge triikida. Matkaja, ka kunsti vallas matkaja, peab kohaneda võima, ikka uuesti.

Uut kohanemist nõuab ka Peet Aren. kellelt tänase numbriga kaasanne. See on tükk tänavakäänakut Vana-Tallinnas vanne, ettevajanud kõhtudega majade vahel. Kitsas, umbne, kokkusurutud on ahtail tänavail vanus linnus: maa, millel seisame, taevast, mida hingame ning mis helgi annab me silmle, on redutseeritud miinimumini, asume-liigume seinte vahel, ikka seinte vahel, mis meile päale langemas, meid pigistamas, nagu Areni maalilgi majamassid vasemalt-paremalt pigistavad maa ja taeva kõkku otsekui korsetiga. Kuid lisatagu kohe: sellest kokkunõõritusest ei tee Aren mingisugust sotsiaalset, moraalselt ega muud väljaspool maalikunsti asuvat küsimust; seks on ta liiaks maalija ja ilmamees, et lasta ka oma südant kokku nõõrida, kui seda juhtub kusagil maa ja taevaga paari maja vahel. Kuid iseenesest on see juhust huvitav, viljastab fantaasiat piltkompositsiooniks. meelitab maitset värvide valikule, ja värvid — need on iga tõelise maalija hingamine ja elu. Ning kuis valib Aren hoolikalt värve, kuis kaalub nende vastastikku mõju, kuis kasutab nende varjundid, kuis teineteise varal kasvatab kõrvutisega nende hülgejõudu, — otsekui elegantne daam valib riideid ja värve oma tualeti jaoks: tulisusega, mis ei kõrveta, kirega, mis jääb tasakaalukaks. Nii saab maa, see tükike lumist tänavat, kergelt kortsus salvrätikuks, millel seisab taeva sinisest kristallist vaas; must maja vasemal muutub kardinaks tumedast taftist, mille kortsudest kumab kuldrohakas helk; vihmatoru ta küljes ripub kui hilpnev sarlakpunnane pael. Ning kuis sobib parempoolse maja varjundirikka oranshi juure ukse roheline. See kõik tunnistab hellast värvitundest ja valitud maitsest.

Peet Areni viimase aja Tallinna vaadetest on käesolev üks iseloomulikumaist.

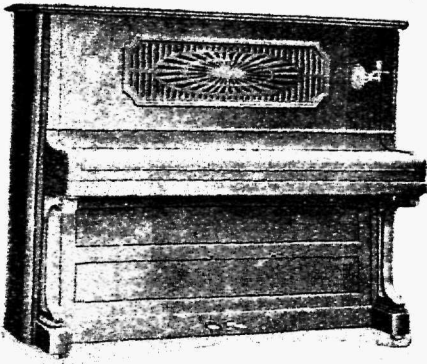
HaKo.

Vastutav toimetaja Ed. Hubel.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

KLAVERIVABRIK A. S. „ASTRON”

TARTUS.

SOOVITAB OMA VABRIKUS
VALMISTATUD

KÕRGEVÄARTUSLISI PIANIINOSID.

KAUBA HEADUSEST ANNAVAD
TUNNISTUST 4 KULDAURAHA ja
SUUREMAD TELLIMISED ROOT-
SI. SOOME- ja LÄTIMAALT. - -

AINUESITAJA O. Ü. ESTO-MUUSIKA, TALLINN,
LAI TÄNAV 34.

Iga Eesti naine loeb oma lehte!

TARTU NAISSELTSI

KANGAKUDUMISE KURSUSED

Jaani tänav nr. 14.

Juhataja pr. EBBA SARAL.

«————» Esimene 15. augustist — jõuluni. Teine 7. jaanuarist juuni alguni. «————»

Õpetus praktiline ja teoreetiline, võetakse läbi kõik kangakudumise viisid — kõige lihtsamast pesuriidest kõige moodsamate vaipadeni. Võetakse vastu õpilasi ja vilunud kangakudujaid.

Kaunimaid kodu sisedekoratsioone, akna-, ukse-eesriideid, seina-, põrandavaipu, laua- ja voodikatteid, linikuid, sohvapatju, mööbli-, palitu-, ülikonna-, kleidi-, pluusiriideid, kindaid, rahvariideid, hommikukuubi, seltside lippe, näitelava eesriideid, rahvuslikke ja moodsaid mustrid j. n. e. saada valmilt ja tellida

TARTU NAISSELTSI KODUKÄSITÖÖKOJAST, JAANI TÄNAV 14.

TARTU NAISSELTSI KODUKÄSITÖÖKODA, JAANI TÄN. 14, AVATUD KELLA 9—2,

võtab vastu tellimisi tellija ehk töökoja materjaalist igasugu kudumiste ja käsitööde peale, nagu: näitelava-, ukse- ja aknaeesriiete, vaipade, katete, linikute, käterätikute, voodilinate, sohvapatjade, lippude, kinnaste, rahvariiete j. n. e. Töökoja juures on alaline näitus müüdavaist valmistöist, rahvuslikke ja moodsaid mustrid JUULI SUITS'i ja VANDA JOHANSON'i algupäraste kavanditega.

EESTI PANK

Osakonnad kõigis maakonnalinnades

Arvete seis 29. veebruaril 1924. a.

Aktiva

Kassa:	
a) pangatähed	508.892.800,—
b) riigikassatähed, vahetusraha jne.	496.354.871,—
Väärtpaberid	1.005.247.671,—
Välisvaluuta	69.536.316,—
Laenuid välisvaluutas	73.175.258,—
Diskonteeritud veksleid	313.972.610,—
Kontokorrent arved	1.631.990.807,—
Garantiide ja akkredit. laenuid	2.601.108.706,50
Väljamaa korrespondendid „Nostro“	858.757.961,—
Korrespondendid „Nostro“	634.760.517,50
Korrespondendid välisvaluuta „Loro“	3.955.658,—
Korrespondendid „Loro“	261.561.200,—
Mitmesugused arved	6.114.455,50
Osakonnad	192.546.756,74
Mitmesugused arved	70.615.081,61
	7.723.342.998,85

Väärtused depooos	626.896.377,50
Inkasso dokumendid	486.295.982,50

Passiva

Põhikapitaal	250.000.000,—
Tagavarakapitaal	72.283.136,—
Amortisatsioonkapitaal	2.666.787,50
Pangatähed	2.250.000.000,—
Riigikassa	2.040.416.739,50
Hoiusummad	1.570.589.697,13
Väljamaa korrespondendid „Nostro“	12.584.319,50
Korrespondendid välisvaluuta „Loro“	82.552.003,—
Korrespondendid „Loro“	10.194.685,50
Akkreditiivid ja garantiid	855.364.561,—
Osakonnad	203.516.418,98
Mitmesugused arved	135.070.737,—
1923. aasta puhaskasu	238.103.913,74
	7.723.342.998,85

Juhatus.

Pank toimetab kõlki pangaoperatsioonide kodu- ja

väljamaal.

:-:

:-:

Töökool ja õppekool. Kasvatus-teadus-
line teos. C. H. Niggol. Hind 50 mk.

Maria Montessori meetodi äraaldused.
Kasvatuslik süsteem. C. H. Niggol. Hind
60 mk.

**Meie jõumajanduse sihtjooned tule-
vikus.** Prof. A. Kink. Hind 40 mk.

Tartu-Pihkva ja Narva veetee. Prof.
A. Kink. Hind 40 mk.

Lõhkeained. I osa. D. Buxhoevden. Hind
100 mk.

Parlament. Riigiteadus. H. V. Gerlach.
Tõlk. P. Grünfeldt. Hind 35 mk.

**Mida võiks igäiks suguhaigustest
teada.** Dr. A. Rütman. Hind 75 mk.

Kuidas kunstlikult nooreks saada.
Loodusloolised uurimused. Prof. Steinach.
Hind 30 mk.

Täielik malemängu õpetus. A. Bur-
meister. Hind 135 mk.

Nahksuka jutud. I indiaanilugu. F. Co-
oper. Tõlkinud J. Sander. Hind 135 m.

Prints ja kerjus. Romaan. Mark Twain.
Tõlkinud A. Oras. Hind 130 mk.

Väikesed rõõmud ja mured. Muinas-
jutud. G. Galina. Tõlkinud E. Jõgi.
Hind 120 mk.

Frithjof. Norra rahvaeepos. Ümber jutus-
tanud P. Grünfeldt. Hind 75 mk.

Minu kodust. Lasteraamat. J. Lattik.
Hind 130 mk.

Lapsepõlve Kungla. Lood ja lallitused
lastele. K. E. Sõõt. R. Kiviti ilustused.
Hind 130 mk.

Kolm muinasjuttu lastele. Z. Topelius.
Soome keelest M. Nurmik. Hind 50 m.

Jänes Vemmalsaare juhtumised. Anni
Svan. Soome keelest tõlkinud L. Luiga.
Hind 80 mk.

Jaunart Jauram. Lasteraamat. K. A.
Hindrey. Hind 70 mk.

Jaunart Jaurami jõngermannid. Laste-
raamat. K. A. Hindrey. Hind 65 mk.

Jõngermannide jandid. Lasteraamat.
K. A. Hindrey. Hind 60 mk.

Vallatused ja riikad. Kuus lõbusat
lugu. Piltides kujutanud Vilhelm Busch.
Eestistanud Endor Tendor. Hind 160 m.

Kahupea Kaarel. Pildiraamat 3-6-a.
lastele. Dr. H. Hoffmann. Eestistanud
Endor Tendor. Hind 140 mk.

Omalt jõul edasi. Karakteri kasvatusline
lugemine. Gizyk, Paul. v. Tõlkinud G.
E. Luiga. Teine trükk. Hind 150 mk.

Taeva-Kääbus. Muinasjutt-brosheer. J. Oro.
Ilustanud Gori. Hind 30 mk.

Saadaval pealadus

T. E. K.-Ü. „Päevalehe“ raamatu- ja kirjutusmaterjaalikaupluses

Jaani t. nr. 6. Krediit-Panga majas,
ja kõigis „Päevalehe“ abitalitustes

ning paremates raamatukauplustes.

**Ainukene korralikult iga nädal ilmuv rahvalik-teaduslik
ja ilukirjandusline pildiajakiri**

A G U

Tellimine 1924. a. peale

Ühe aastaga on ajakiri „AGU“ nii lahkelt vastuvõttu leidnud ja nii rohkesti lugejaid võitnud, et väljaandja osa-ühisus ja toimetused endid kohustatud tunnevad olevat eeloleval aastal veel suurema hoolega ajakirja huvitavuse ja sisu väärtuse tõstmise eest hoolitsema.

„AGU“ on esimesel aastal oma kaastöölisteks võitnud suurema hulga tähtsamatest Eesti kirjanikkudest ja nooremaid ning vanemaid teadlasi. See on vaimliseks kindlustuseks ajakirja „Ao“ väärtuse, mitmekesisuse ja huvitavuse tõstmisel. See võimaldab meile ülesande eduka täitmise: kirjandust, teadust ja kunsti rahvalikul kujul rahva sekka laiali kanda.

„AGU“ toob 1924. a. iga numbriga värvi-**trükipildi** Eesti või väljamaa tähtsamate kunstnikkude maalist. Kuna kunstnikkude pildid muidu kümned või sajad tuhanded maksavad, nende reproduktsioonid aga eraldi ostes sajad margad, saavad „Ao“ lugejad neid **ilma hinnata** ja võivad nendega oma kodu kaunistada.

Peale selle toob „AO“ iga number **hulga pilte** kõigist tähtsamatest sündmustest. Iseäranis tahame eeloleval aastal sündmustest ja tegelastest Eestis **pilte** tuua.

Igas numbris paar **naljapilti**. Igas numbris toob „AGU“ ühe või kaks lühemat **huvitavat juttu**, algupärasest või tõlget.

Igas numbris mitu **rahvalik-teaduslist arusaadavalt ja huvitavalt kirjutatud lugemist**, mille juures seletavad pildid.

Igas numbris „**Mõndasugust**“, mille alla koondatud huvitavad uudised kõigilt teaduse-aladelt ja igasugu huvitavad lühemad palad, mida keegi lugemata ei jäta.

Valitud **nali** ja **naljapildid** Euroopa parematest naljalehtedest.

Igas n-ris **male**-osakond.

Uuest aastast algas „AOS“ haruldaselt põnev romaan

„VIIMNE PÄEV“.

Suured katastroofid (sõjad, maavärisemised, revolutsioonid j. m.) on juba ligi kümme aastat rahvaid põnevuses hoidnud ja ennustused ilma lõpu kohta lähevad ikka sagedamaks. Kuidas maailm hukka läheb ja mis sugune meeletu inimkonda ja üksikuid inimesi viimse päeva eel valdab, seda kirjeldatakse nimetatud romaanis haruldase tõsiduse, elavuse ja põnevusega.

„A O“ tellimise hind:

ühes kuus	120 mk.
kahes „	240 „
kolmes „	360 „
kuues „	720 „
Üksik number	30 „

Tellimisi võtab vastu „Päevalehe“ kontor, Tallinn, Pikk t. 2. Peale selle võib „AGU“ tellida raamatukaupluste ja kõigi vabariigi postkontorite kaudu.

Kirjade aadr.: Tallinn „Agu“.

Väljaandja:

Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus („Päevaleht“)